

ของบุคลากรในพื้นที่ทำให้เจตจำนงเรื่องบูรณาการข้ามศาสตร์และการยึดพื้นที่เป็นตัวตั้งยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริงและทำให้ได้รับผลลัพธ์ด้านความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ (Area) เป็นหลักแต่เรื่องอื่น ๆ ยังต้องพัฒนาเพิ่มขึ้น

(4) องค์ความรู้และบทเรียนการวิจัยเชิงบูรณาการในมหาวิทยาลัย

1) โครงสร้างแบบดั้งเดิมของมหาวิทยาลัยที่แบ่งเป็นภาควิชา เป็นคณะกรรมการทำงานของทีมบูรณาการข้ามศาสตร์ไม่สามารถก้าวข้ามให้พ้นอาณาจักรความเป็นภาควิชาและคณะได้ ประกอบกับผู้บริหารบางส่วนไม่สนับสนุนให้คณาจารย์ทำงานวิจัยเชิงบูรณาการข้ามคณะ ทีมงานต้องมีความอดทนต่อแรงเสียดทานสู่โครงสร้างเชิงสถาบันที่รองรับนับเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ผลงานที่เกิดขึ้นเกิดจากการมีส่วนร่วมที่ไม่จำกัดไม่ขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพส่วนตัวหรือแกนนำบางคนเท่านั้น

2) ไม่มีโครงสร้างแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการทำงานวิจัยบูรณาการข้ามศาสตร์ นอกเหนือจากบุคลิกส่วนตัวของบางคนที่เป็นผู้มีความอยากรู้ที่กล้าเสี่ยง (intellectual risk taker)

3) ขาดองค์ความรู้ที่พอเพียงในการพัฒนาวิธีคิดและวิธีทำงานเป็นทีมในลักษณะของการบูรณาการข้ามศาสตร์ ต่างฝ่ายต่างมีความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์ของตน ต้องใช้เวลาในการปรับวิธีคิดให้สอดคล้องกันซึ่งหลายฝ่ายไม่สามารถอดทนรอได้

4) แม้มีความพยายามจะบูรณาการศาสตร์แต่ลักษณะของการบูรณาการวิจัยอยู่ในระดับของพหุวิทยาการ (Multi-disciplinary) และสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ยังไม่สามารถบูรณาการถึงระดับอภिवิทยาการ (Transdisciplinary) ได้

2.2.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินโครงการระยะต่อไป

- 1) คืบความรู้จากโครงการสู่ชุมชน เช่น ระบบฐานข้อมูลในแต่ละกลุ่ม
- 2) โอกาสของกลุ่มบางกลุ่มในการขยายและต่อยอดสิ่งที่เป็นหน้าอันต่อไป
- 3) เป็นโอกาสที่สถาบันการศึกษา (อาจารย์และนักศึกษา) สามารถตั้งโจทย์วิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างแท้จริง
- 4) การดำเนินโครงการในการบูรณาการข้ามกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนไปสู่ประเด็นการจัดการความยากจน
- 5) ผลการศึกษาบางกลุ่มได้เปิดประเด็นที่ควรได้รับการสานต่อในการผลักดันเป็นนโยบายหรือเป็นประเด็นในการทบทวนยุทธศาสตร์ของจังหวัด จึงควรมีการเผยแพร่ข้อค้นพบสู่สาธารณะ และให้เกิดการปฏิสัมพันธ์เรียนรู้ในกระบวนการนโยบาย (Policy Process)

6) จัดกระบวนการแลกเปลี่ยน ตรวจสอบ และต่อยอดองค์ความรู้ที่ค้นพบกับชุมชน (Knowledge Audit) เพื่อนำไปสู่องค์ความรู้ที่สมบูรณ์และเพียงพอต่อการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการและร่วมพัฒนาให้เกิดภาวะชุมชนที่เรียนรู้มีวัฒนธรรมทบทวนตนเอง (Reflexive community)

ในการประชุมสรุปความรู้ สังเคราะห์บทเรียนโครงการและแนวทางในการดำเนินโครงการระยะที่ 2 แก่นนำกลุ่มทั้ง 9 กลุ่มได้แลกเปลี่ยนความรู้ที่ได้ค้นพบและประสานทุนความรู้แต่ละกลุ่ม พยายามค้นหาการต่อยอดทุนที่ดีในพื้นที่ แสวงหาแนวทางให้กระบวนการจัดการความรู้ยังยืนอยู่ในพื้นที่ มิใช่กระบวนการ “ไฟไหม้ฟาง” ที่จบสิ้นเมื่อโครงการวิจัยสิ้นสุดลง อย่างน้อยที่สุดนอกจากชุดความรู้ที่ได้แล้ว สิ่งที่โครงการมุ่งหวังให้ยังยืนอยู่ในพื้นที่ คือ “ศักยภาพของคนในพื้นที่ที่จะสามารถจัดการชุมชนของตนเองได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง”

โครงการวิจัยในระยะที่ 1 ได้ผลลัพธ์คือทุน และเครือข่ายในพื้นที่ (networking of social capital) สมควรที่จะพิจารณานำทุนและเครือข่ายในพื้นที่และความรู้เบื้องต้นที่ค้นพบมาสร้างกระบวนการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นทุนในการขับเคลื่อนข้อตกลงและนโยบายสาธารณะ และเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในเรื่องดังกล่าว กลุ่มวิจัยทั้ง 9 กลุ่มได้ร่วมกันกำหนดข้อตกลงและแนวทางในการดำเนินโครงการระยะที่ 2 ดังนี้

2.2.3.1 ระยะเตรียมการการขับเคลื่อนโครงการในปีที่ 2

1) ในแต่ละกลุ่ม 9 กลุ่ม จัดกระบวนการเผยแพร่ความรู้ที่ค้นพบในปีที่ 1 และตรวจสอบเพิ่มเติมความสมบูรณ์ของทุนความรู้ที่ค้นพบ (Knowledge Audit) พร้อมกับกระบวนการพัฒนาเครือข่ายเพิ่มเติม

2) ค้นหาประเด็นที่เป็นประเด็นนโยบายสาธารณะ (Policy Identification) ซึ่งจะเป็นประเด็นเฉพาะกลุ่มย่อย 9 กลุ่ม หรือจะบูรณาการข้ามกลุ่มก็นับเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง

ดังตัวอย่าง เช่น

- กลุ่มกฎหมายเพื่อชุมชน ดำเนินการผลักดันประเด็นข้อค้นพบเป็นวาระของชุมชน (Local Agenda)
- กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพเสนอประเด็น “แผนแม่บท” ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพ
- กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืน กลุ่มสุขภาพะ กลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรม มีความเห็นพ้องในมิติร่วม “นโยบายสุขภาพะสาธารณะ” และพิจารณาร่วมกันนอกเหนือจากการบูรณาการกลุ่มเกษตรกรรมกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรม และกลุ่มสุขภาพะแล้ว ควรมีก่อนมีกลุ่มผู้บริโภคเป็นเครือข่ายที่ร่วมกันแสวงหาการเรียนรู้เพื่อสุขภาพะ

สาธารณะและการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องเปิดพื้นที่สาธารณะ (space) กลุ่มจึงได้จับประเด็นเรื่อง ตลาด
คุณภาพ (บนฐานความรู้) เป็นประเด็นร่วมในการขับเคลื่อน เป็นต้น

3) จัดทำแผนโครงร่างของการขับเคลื่อนโดยละเอียด เช่น เครือข่ายผู้ขับเคลื่อนที่สำคัญ (Key driver) คือใคร จะมีการติดตามประเมินผลความสำเร็จได้อย่างไร

4) ระยะเวลาขับเคลื่อนโครงการ ดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้และมีการติดตามประเมินผลเป็น
ระยะๆ

นอกเหนือจากการเตรียมการและขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะตามแผนแล้วกลุ่มเครือข่ายการทำงาน
ทั้ง 9 กลุ่ม เห็นพ้องถึงความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพไปพร้อมๆ กัน เช่น การเรียนรู้การจัดการ
อย่างสมานฉันท์ เป็นต้น

1. ข้อเสนอแนะในการพัฒนากลุ่มเครือข่ายสื่อเพื่อการเรียนรู้

ศักยภาพและต้นทุนทางสังคมด้านสื่อเพื่อการเรียนรู้ของสังคมของจังหวัดนครปฐมมีความหลากหลาย
และกลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อม แต่ยังขาดทิศทางและการยกระดับการจัดการร่วมกันในหลายด้าน ที่สำคัญ
คือการสร้างความรู้ในภาพรวมของจังหวัด การผลักดันนโยบายและแผนปฏิบัติของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้ง
สมรรถนะในการสร้างความเชื่อมโยงกันของการปฏิบัติการในเชิงพื้นที่

จังหวัดนครปฐมมีศักยภาพทุนทางด้านศาสนา ทั้ง ศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ทั้งในด้าน
ทรัพยากรต่างๆ ลักษณะเด่น รูปแบบกิจกรรม และกลุ่มบุคคลที่มีความพร้อมที่จะเข้ามารวมตัวกันเป็นเครือข่าย
เพื่อช่วยดำเนินงานด้านศาสนา รวมทั้งมีความต้องการของสถาบันทางศาสนาในการพัฒนาศักยภาพต่างๆ ซึ่ง
หากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและท้องถิ่นรวมทั้งมีกลไกจัดให้เกิดกระบวนการเครือข่ายพันธมิตร สถาบัน
ทางศาสนาและเครือข่ายเหล่านี้ก็พร้อมจะร่วมกันค้นหารูปแบบเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เพื่อแก้ไข
ปัญหาความยากจนได้

นอกจากนี้ สถาบันทางศาสนาบางแห่งยังมีความประสงค์ที่จะร่วมมือกับคณะนักวิจัยในการพัฒนา
ศักยภาพและแก้ไขปัญหาความยากจนต่อไปด้วย และควรหาแนวทางในการส่งเสริมการประสานงานระหว่าง
วัดต่างๆ ที่มีความโดดเด่นในแต่ละด้านให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวัดที่ต้องการจะพัฒนาศักยภาพในด้านนั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการพัฒนากลุ่มศักยภาพทุนด้านการศึกษา

1. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรพิจารณาการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ให้ส่งเสริมกระบวนการเรียน
รู้ให้มากขึ้น ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนและครูที่มีรู้ ความสามารถ ในด้านอื่นที่ไม่ใช่

ความรู้ในระบบที่โรงเรียน หรือหลักสูตรกำหนดไว้ด้วย เพื่อไม่ให้เกิดการสวนทางกันระหว่างการทำกิจกรรม กับ การเรียนการสอน ทั้งในด้านเวลา และการวัดประเมินผล

2. ควรมีการเทียบโอนประสบการณ์ให้กับผู้ที่มีความรู้ความสามารถในชุมชนเป็นการส่งเสริมศักยภาพของคนในชุมชน
3. ควรมีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในท้องถิ่น ให้สามารถถ่ายทอดโอนความรู้ในชุมชนได้
4. กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของการศึกษาในระบบโรงเรียน ในบางสถานการณ์ ควรมีความยืดหยุ่นได้บ้าง เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพทุนด้านการศึกษาในโรงเรียนและชุมชน

จังหวัดนครปฐมมีศักยภาพด้านทุนดนตรีของชาวไทยทรงดำและศักยภาพด้านดนตรีไทย ทั้งทุนด้านบุคลากร และด้านวัฒนธรรมดนตรีที่มีความหลากหลาย ซึ่งฝังตัวอยู่ในสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดนครปฐมมายาวนาน ซึ่งได้ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ เช่น ทศนศิลป์ วรรณศิลป์ เข้าไว้ด้วยกัน เป็นการสร้างคุณค่าแก่ให้สังคม กลุ่มวัฒนธรรมดนตรีเหล่านี้มีความพร้อมในการพัฒนา เพียงแต่ยังขาดหน่วยกลางที่ช่วยประสาน สร้างเสริม พัฒนา เพื่อสร้างเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของจังหวัดนครปฐมต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่ายวัฒนธรรมดนตรี

1. ควรมีการขยายวงของการศึกษาวิจัยออกไป เพื่อศึกษาศักยภาพของวัฒนธรรมทางด้านดนตรีอื่นๆ และส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลการศึกษามาเชื่อมต่อ และวางแผนพัฒนาทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบต่อไป
2. สถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนวิชาดนตรี และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปมีบทบาทในการรวมกลุ่มของศิลปินและบุคคลในวงการดนตรี ให้ศิลปินสามารถปฏิบัติงานช่วยเหลือกันในด้านวิชาการ และการประกอบอาชีพดนตรี
3. สถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีในพื้นที่จังหวัดนครปฐม มีหลายแห่ง สถาบันเหล่านี้ควรมีความร่วมมือกันในการศึกษาวิจัย สร้างเสริม พัฒนาดนตรีของชาวนครปฐมให้มีความแข็งแกร่ง ในเรื่องงานวัฒนธรรม และสามารถดำรงอยู่อย่างมั่นคง

4. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่ายท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงสุขภาพ

ได้จากการถอดบทเรียนของการดำเนินการและผลการวิจัย

4.1 ด้านการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาศักยภาพทุนท่องเที่ยว

ภาคประชาชน

ชุมชนและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ต้องมีการเรียนรู้และปรับปรุงตนเองตามกระแสการท่องเที่ยวที่รุกเข้าชุมชน โดยต้องทำงานเชิงพหุภาค คิดและสร้างสรรค์กิจกรรมเชิงบวก เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน โดยต้องมีแนวทางในการขยายองค์ความรู้ในลักษณะเครือข่ายการการประชาสัมพันธ์ที่ครอบคลุมเพื่อนร่วมงาน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงวิสาหกิจชุมชน

ภาครัฐ

ต้องทำงานเชิงรุก ในฐานะเป็นผู้แสวงหาผู้รับบริการ สถาบันวิชาการต่างๆ จะต้องเป็นผู้นำบทบาทในการสร้างเครือข่าย ประสานประโยชน์ ลดความขัดแย้ง และควรมีแผนระดับชาติในการพัฒนาทักษะการทำงานระดับองค์กร และปัจเจกบุคคลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ชัดเจน

ในการจัดการด้าน 3s คือ ความปลอดภัย (Safety) ความสะอาดและถูกสุขอนามัย (Sanitation) และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Satisfaction)

ภาคธุรกิจและเอกชน

ต้องมีจุดยืนที่ชัดเจนในการสร้างกิจกรรมร่วมกับภาครัฐและภาคประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว บูรณาการที่ยั่งยืน และให้การสนับสนุนการสร้างเครือข่ายของภาครัฐและภาคประชาชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง เหมือนกับการแบ่งปันผลกำไรที่ได้กลับคืนไปยังชุมชน เสมือนเป็นการลงทุนระยะยาวด้านการท่องเที่ยว

4.2 บทเรียน ผลกระทบจากโครงการวิจัยต่อเครือข่ายการท่องเที่ยว

การถอดบทเรียนพบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่เกิดความตระหนักว่าการท่องเที่ยวในรูปแบบพหุภาคีเป็นโครงสร้างที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ และทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันเกี่ยวกับตนเอง จากสิ่งที่จะท่อนให้เห็นการคิดใหม่ และการจัดปรับตนเอง ในเวทีการประชุมสัมมนา ทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่มีโอกาสได้มี "คุณภาพแนวใหม่"

นอกจากนี้ยังพบว่ากระบวนการวิจัยในครั้งนี้ เป็นเรื่องของการสื่อสาร การทำความเข้าใจ และเชื่อมโยงการสร้างองค์ความรู้และการเคลื่อนไหวของพหุภาคีในเชิงบวกทางวิชาการมากขึ้น และยังมีส่วนสนับสนุนการเกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้งในระดับท้องถิ่น และระหว่างอำเภอและจังหวัดต่อไปในอนาคต

การศึกษาวิจัยในแนวลึกเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะในระดับองค์กรและปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวท้องถิ่น รวมถึงการศึกษาวิจัยในมุมมองทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพในรูปวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง

5. สรุปและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่ายนักธุรกิจอุตสาหกรรม

จังหวัดนครปฐมมีเครือข่ายนักธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีความพร้อม มีศักยภาพสูงนักธุรกิจกลุ่มนี้มีทัศนคติว่าสังคมในจังหวัดนครปฐมยังมีปัญหาอีกมาก แต่การเข้ามาช่วยเหลือสังคมด้านต่างๆ ยังเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ และขาดความต่อเนื่อง ไม่มีการขยายผลในการสร้างแนวร่วมเครือข่ายผู้ที่มีอุดมการณ์ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากขาดผู้ประสานงาน ยังคงคาดหวังให้ภาครัฐเป็นแกนนำในการริเริ่มดำเนินการแก้ไข ปัญหาของชุมชน โดยขาดการคิดและกำหนดอนาคตร่วมกันเอง ตลอดจนยังไม่มีเม็ดเงินนำทรัพยากรด้านอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น สื่อท้องถิ่น มาใช้ในการเชื่อมโยงและเผยแพร่กิจกรรมของกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรมีการกระตุ้นให้มีการพัฒนาอย่างสมดุลและครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการรวมตัวสร้างความเข้มแข็ง รักษาฟื้นฟู และต่อยอดทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว และการสร้างเครือข่ายในพื้นที่
- 2) สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง โดยการสร้างสำนึกและคุณค่าร่วมบนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของทุกภาค
- 3) สนับสนุนให้เกิดกระบวนการวิเคราะห์ทุนทางสังคมอย่างกว้างขวางในทุกพื้นที่ มีการ เสริมพลังและคุณค่าให้ทุนทางสังคม ทั้งทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4) มีการจัดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางสังคม โดยการร่วมมือกันของสถาบันการศึกษาและองค์กรภาคธุรกิจอุตสาหกรรมและชุมชน
- 5) ขยายการทำแผนที่ทุนมนุษย์ (Human mapping) ที่ดำเนินการสิ่งดี ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมอยู่ในขณะนี้ให้ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดนครปฐม

6. ข้อสรุปและข้อเสนอแนะเครือข่ายกฎหมายเพื่อชุมชน

จังหวัดนครปฐมมีปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่สำคัญหลายด้าน เช่น ปัญหาการปฏิบัติงานของตำรวจ ปัญหายาเสพติด บางปัญหาได้ถูกกำหนดเป็นวาระแห่งชาติแล้ว และทำให้ปัญหาดความรุนแรงลงบ้าง แต่ก็ยังคงมีสภาพปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างจริงจังโดยอาศัยความร่วมมือกับชุมชน

การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชุมชน การสร้างค่านิยมที่ถูกต้องต่อเยาวชน เป็นสิ่งที่ต้องกระทำ โดยควรมีโครงการให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องรับทราบถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง และรัฐควรพิจารณาขยายงานของตำรวจให้ไปประจำหมู่บ้านทุกหมู่บ้านเพื่อพัฒนาให้เป็นตำรวจของชุมชน

7. สรุปและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน

การวิเคราะห์ศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ในมิติของเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อสุขสาธารณะ พบว่าการทำเกษตรกรรมยั่งยืนส่งผลให้เกิดสุขภาวะทั้งทางกาย ใจ สังคมและจิตวิญญาณ ต่อปัจเจกบุคคลและสาธารณชน ในมิติของทุนทั้งทางทุนมนุษย์ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมวัฒนธรรม และทุนทางนิเวศ บทเรียนการก้าวเดินบนวิถีของ เกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อสุขสาธารณะมีทั้งอุปสรรค ปัญหา วิกฤติ และโอกาสหลายประการ ซึ่งเกษตรกร ภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อน เสริมสร้างจุดแข็งมาตามลำดับ จาก “การได้ทำ” นำมาสู่ “การทำได้” ในวันนี้ สะท้อนให้เห็นพลังของศักยภาพด้านทุนและเครือข่าย ซึ่งสามารถขับเคลื่อนสู่ทิศทางการที่จะก่อให้เกิดสุขสาธารณะยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรผลักดันส่งเสริมให้มีการติดต่อร่วมมือกันระหว่างเกษตรกรที่มีศักยภาพที่จะปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืนและภาคธุรกิจเอกชน เพื่อพัฒนาศักยภาพให้สูงขึ้นและปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
- 2) ดำเนินการขับเคลื่อนด้านอาหารปลอดภัยและการทำเกษตรที่ดีที่เหมาะสม โดยมุ่งเน้นการสร้างทุนและเครือข่ายเพิ่มเติม ด้วยการเชื่อมโยงเกษตรกรกลุ่มใหม่ๆ เข้ากับกลุ่มเดิมที่ปรับเปลี่ยนได้แล้ว
- 3) มุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในมิติของจิตใจและจิตวิญญาณให้มากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากสุขภาวะในมิติกายภาพ โดยการขับเคลื่อนผ่านกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้สะท้อนความคิดตนเอง (self – reflection) เช่น ผ่านกระบวนการสนทนา กลุ่มย่อย กิจกรรมละคร
- 4) องค์กรภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการขับเคลื่อนพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร โดยดำเนินการให้สอดคล้องกับระบบการทำงานขององค์กรภาคีต่างๆ ซึ่งมีจุดแข็งและโอกาสในการทำงานที่แตกต่างกัน

8. สรุปและข้อเสนอแนะเครือข่ายสุขภาพ

จังหวัดนครปฐมมีศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายในมิติด้านสุขภาพที่สำคัญและหลากหลายการดูแลสุขภาพในแบบพื้นบ้านได้เปลี่ยนยุคไปสู่การดูแลสุขภาพสมัยใหม่ในรูปแบบของ โรงพยาบาล สถานิออนามัย และมีการขยายพื้นที่เข้าไปสู่ชุมชนชนบทในรูปของการสาธารณสุขมูลฐาน มีการสร้างเครือข่ายของอาสาสมัครสาธารณสุข การสร้างเครือข่ายสุขภาพในมิติอื่นๆ เพื่อสร้างพันธมิตรสุขภาพ ด้วยการรวมพลังสร้างสุขภาพผนวกรวมกับการพลิกฟื้นการนวดพื้นบ้านและการใช้สมุนไพรในโรงพยาบาล ทำให้เกิดการดูแลสุขภาพในแบบบูรณาการ มีการใช้รูปแบบของทัวร์สุขภาพ เข้ามาผสมผสาน ชุมชนได้สร้างทุนชุมชนในรูปของทุนความรู้และทุนทางสังคม ซึ่งเป็นทุนเครือข่ายมนุษย์

แม้ว่าจะมีศักยภาพด้านทุนและเครือข่ายอยู่ แต่ก็ยังขาดการจัดการแบบบูรณาการร่วมกันทุนบางด้าน โดยเฉพาะทุนภูมิปัญญาทางสุขภาพ ยังถูกละเลย ไม่มีพื้นที่ในสังคมให้ได้แสดงออก ทำให้ชุมชนไม่มีพลังอำนาจในการต่อรองกับระบบและโครงสร้างอำนาจในสังคม ทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ ดังนั้น จึงควรมีการเปิดพื้นที่ความรู้ของชุมชน ในแบบของภูมิปัญญาบูรณาการ และส่งเสริมให้มีการขยายเครือข่ายด้านสุขภาพในมิติอื่นๆ ของสังคมวงกว้าง ส่งเสริมให้มีการขยายหน่ออ่อนของเยาวชน ซึ่งมีความสำคัญต่อการปรับตัวที่ชุมชนต้องเรียนรู้ร่วมกันในสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลง

2.3 โครงการเพื่อลูกหลานไทย

โจทย์วิจัยจากชุมชน เกิดขึ้นจากปัจจัยหลักดังนี้

1) การสร้าง “กระบวนการ” การทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มนักวิจัยที่ทำงานข้ามสาขาวิชา จากมหาวิทยาลัยมหิดล และกลุ่มแกนภาคประชาชน (ประชาสังคม) ในจังหวัดนครปฐม ที่ร่วมคิดร่วมทำ เป็นการรวมกลุ่มแกนนำ ด้วยโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการ ก่อนจะมาถึงโจทย์วิจัยท้องถิ่น ได้เริ่มต้นด้วยการติดตามวิเคราะห์ แนวโน้มระบบสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งระดับโลก ภูมิภาค ระดับประเทศ จนถึงระดับท้องถิ่น กระบวนการที่ว่่านี้ รวมไปถึง “การจัดการ” วิธีการทำงานร่วมกันระหว่างคนที่มีความเชี่ยวชาญต่างสาขา และวัฒนธรรมองค์กรที่ต่างกัน โดยยึดหลักของความเคารพ ให้เกียรติ ให้คุณค่าต่อความคิด และความรู้ของเพื่อนร่วมงานอย่างแท้จริง

2) ค้นคว้า ค้นหา ทดสอบกลุ่มเป้าหมายใหม่ กล่าวคือ ได้เน้นกระบวนการเลือกสรร “กลุ่มผู้ประกอบการ” หรือ “เจ้าของกิจการ” (Entrepreneurs) ตั้งแต่หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ไปจนถึงธุรกิจขนาดใหญ่ พบว่า ในสถานการณ์ของโลกในปัจจุบัน และอนาคต มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว พลิกผัน และสร้างความซับซ้อนให้กับสังคมทุกระดับ ในสถานการณ์เช่นนี้ คุณสมบัติบางอย่างของ “ผู้ประกอบการ” เช่น

"วิถีจักรพรรดิ" การไม่พึ่งผู้อื่นเป็นหลัก ความกล้าเสี่ยง และความสามารถในการสร้างโอกาส เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของแกนนำเหล่านี้ ให้เป็น "ผู้นำการเปลี่ยนแปลงสังคมยุคใหม่" หรือเป็น "ผู้ประกอบการที่รับผิดชอบต่อสังคม" ในระยะยาวให้เป็น "หน่วยจัดการปัญหาและโอกาส" ในพื้นที่อย่างยั่งยืน

3) ทักษะความสามารถในการเป็นวิทยากรกระบวนการ (Learning Facilitator) มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเชื่อมโยงนำความรู้และประสบการณ์ในเชิงสร้างสรรค์ออกมาเป็น "ภาพใหญ่" ที่ทุกคนมีแนวโน้มที่จะใช้ศักยภาพในการออกความคิดเห็นได้ร่วมกันแม้จะมีความแตกต่างหลากหลายของชุดความคิดก็ตาม เนื่องจากผู้เข้าร่วมเชิงปฏิบัติการทั้งสามภาคส่วนดังกล่าว กว่าครึ่งหนึ่งของคณะผู้ดำเนินการโครงการฯ ต่างได้รับการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ และมีประสบการณ์การเป็น "วิทยากรกระบวนการ" มาเป็นอย่างดี ทำให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในระยะเวลาสองวัน เป็นไปอย่างธรรมชาติและเกิดแนวคิด แนวคำถามหลายชุดเป็นทางเลือกที่เกิดประโยชน์โดยตรงในการพัฒนาชุมชนนครปฐมให้เจริญมั่นคงยั่งยืนต่อไป

จัดให้มีการประเมินผลโครงการอย่างมีส่วนร่วม โดยดำเนินการใน 2 รูปแบบ คือ

1) การประเมินผลภายใน ได้แก่ คณะทำงานของโครงการฯ ดำเนินการถอดประสบการณ์การทำงาน และถอดบทเรียนจากการจัดประชุมแต่ละครั้ง เปรียบเทียบกับแผนงานที่ได้กำหนดไว้

2) การประเมินผลภายนอก ได้แก่ คณะทำงานของโครงการเพื่อลูกหลานไทยร่วมกันประเมินผลโครงการ โดยการประเมินผลเชิงปริมาณ ได้แก่ การแจกแบบสอบถามให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน ในด้านกระบวนการทำงาน กระบวนการมีส่วนร่วม ผลประโยชน์ที่ได้รับ และแนวโน้มการปฏิบัติงานในอนาคต

ข้อสังเกตจากการดำเนินการวิจัย

ในอดีตเรามีรูปแบบการทำงานแบบแยกส่วน ในลักษณะพหุภาคี โดยฝ่ายหนึ่งเป็นผู้คิด ผู้ให้ และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ฟัง ผู้รับ ปัจจุบันโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วรูปแบบการทำงานแบบเดิมจึงไม่เหมาะสมอีกต่อไป เนื่องจากความเร็วของข้อมูล การสื่อสาร ซึ่งทำให้โลกเปลี่ยนไป และปัญหาซับซ้อนเกินกว่าจะคิดได้สำเร็จคิดได้ทันโดยคนฝ่ายเดียว

การคิดแบบแยกส่วน เป็นการคิดเพื่อแก้ปัญหาหนึ่งๆ แต่ขณะเดียวกันก็สร้างปัญหาใหม่ขึ้นมาใหม่อีกหลายปัญหา เนื่องจากการนำเอาบางสิ่งบางอย่างเป็นตัวตั้ง อันนี้เป็นเหตุผลให้เกิดปัญหาของชุมชน และบ้านเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ

เราได้เรียนรู้เทคนิค และวิธีการทำงานร่วมกับคนหลายกลุ่ม ภายใต้ข้อจำกัดจำนวนมากและซับซ้อน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามข่าวสารข้อมูลที่รวดเร็วของโลกใบใหม่ ต้องมีวิธีและหลักการใหม่ ซึ่งไม่ใช่วิธีการคิดแบบเส้นตรงหรือแยกส่วน แต่ต้องคิดอย่าง “บูรณาการ” ไม่ตั้งโจทย์โดยประธานหรือใครบางคนให้กับกลุ่ม เพราะนั่นไม่ใช่ความคิดและความต้องการของกลุ่มที่แท้จริง แต่เป็นความคิดความต้องการของประธานหรือใครบางคน ความร่วมมือและความยั่งยืนในการแก้ปัญหาจะไม่เกิดขึ้น

หลัก ABCI เป็นหลักการที่สำคัญสำหรับโลกปัจจุบัน หากเราไม่ต้องการแก้ปัญหาแบบตัดหน้ารก (แก้ชั่วคราว) ขณะเดียวกัน วิธีที่จะทำให้ทุกคนเห็นด้วย และนำศักยภาพภายในออกมาใช้ ซึ่งทุกๆ คนในองค์กร บรรณานุกรมหรือโครงการ ต่างมีศักยภาพในมิติต่างๆ เพราะทุกคนต่างมีประสบการณ์ที่ลุ่มลึกตามวัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ได้มาก ไม่จำเป็นต้องเป็นประสบการณ์ของประธานหรือใครบางคนอย่างเดียวกับที่เกิดขึ้นในแบบการประชุมแบบเก่า ซึ่งการประชุมแบบเก่าจะเหลือเอาไว้ใช้เฉพาะกาล เฉพาะกิจที่ต้องการความเร่งด่วน รอไม่ได้ และเป็นงานที่ไม่ซับซ้อนเท่า นั้น ส่วนใหญ่เราอาจจะใช้ “บรรณานุกรม” ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มี “คำตอบที่ใช้ได้” และรอบคอบมากกว่า เพราะเป็นการคิดอย่างบูรณาการ และสร้างปัญญาจากคนจำนวนมาก

แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานของโครงการเพื่อลูกหลานไทยนั้น พบว่าโครงการฯ ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากกลุ่มบุคคลที่หลากหลาย ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจชุมชน กลุ่ม OTOP หรือกลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลาง สิ่งที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มเครือข่ายที่เริ่มต้นนั้น ยังมีจำนวนที่น้อย เนื่องจากกลุ่มผู้เข้าร่วมดังกล่าว ล้วนแล้วแต่เป็นนักธุรกิจ ที่มีบทบาทหน้าที่มากมายในสังคม ในบางครั้งอาจจำกัดด้วยเงื่อนไขในเรื่องของเวลา ดังนั้นการขยายผลเพื่อให้เกิดเครือข่ายการทำงานที่หลากหลายเพิ่มขึ้นนั้น ควรจะมีรูปแบบกระบวนการวางแผนการดำเนินงานที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เข้าร่วม ประกอบกับเป้าหมายของโครงการฯ ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้เข้าร่วม ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนในเป้าหมายใหม่ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน กลุ่ม OTOP หรือกลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลาง คณะทำงานจึงมีการวางแผนในทุกกระบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การค้นหารูปแบบใหม่ของการเปิดตัวโครงการฯ การค้นหากระบวนการในการประชุมฯ และอื่นๆ

ดังนั้น คณะทำงานฯ ได้ใช้ความพยายาม เพื่อค้นหากระบวนการที่เหมาะสม โดยกระบวนการร่วมกันคิดร่วมกันทำ ทำไปเรียนรู้ไป พร้อมทั้งปรับกระบวนการให้เหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด คณะทำงานฯ ได้มีการเตรียมพร้อมในการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ สิ่งที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ และความยั่งยืนของโครงการฯ ในการทำงานร่วมกับชุมชน การค้นหากลุ่มคนเข้าร่วม

โครงการฯ เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ เป็นกลุ่มคนกลุ่มใหม่ ที่ส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมการทำงานในรูปแบบของการวิจัย ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะการทำงานเชิงสังคมร่วมกับนักธุรกิจ

ปัญหาและอุปสรรคที่พบระหว่างการดำเนินงาน คือ

- เป้าหมายของโครงการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ (โครงการหลัก) ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ทำให้การวางแผนการดำเนินงานของโครงการย่อยเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายหลักดังกล่าว ดำเนินการเป็นไปได้อย่างยาก
- เวลาของผู้เข้าร่วมโครงการฯ ทั้งคณะทำงาน หรือกลุ่มเครือข่าย มีน้อย รวมทั้งช่วงเวลาที่สะดวกในการเข้าร่วมโครงการฯ ไม่ตรงกัน เนื่องจากทุกท่านต่างมีภารกิจด้วยกันทั้งสิ้น
- การปรับทัศนคติ ความเข้าใจ ภาษาในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างภาควิชาการ ภาคธุรกิจ และภาคสังคม
- ขาดกระบวนการหนุนเสริมด้านความรู้ ความเข้าใจ ในกระบวนการวิจัยร่วมกับชุมชนที่ชัดเจนจากภาควิชาการ
- การค้นหารูปแบบการบริหารจัดการ สำหรับเป็นเครื่องมือในการช่วยให้เกิดรูปแบบการทำงานร่วมกันได้ระหว่างหลายภาคส่วน
- กระบวนการเชิญชวนให้กลุ่มคนที่หลากหลายได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ ต้องใช้เวลาในการบ่มเพาะความคิดและกระบวนการให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

กระบวนการแก้ไขปัญหาคือ การสร้างเครื่องมือการบริหารจัดการโครงการฯ ได้แก่ ABCI (Academy, Business and Community Integration) และการบรรสาน เพื่อจัดการในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเวลา ในการเข้าร่วมระดมความคิดเห็นร่วมกัน เนื่องจากการบรรสาน ได้มีกฎกติกาที่เด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นการยืดอกค์บรรสาน (ผู้เข้าร่วมพูดคุย) เป็นหลัก หากมาเกินครึ่งถือว่าครบองค์บรรสาน รูปแบบการพูดคุยเน้นรูปแบบการระดมความคิดเห็นที่ไม่ใช่ความคิดเห็นของผู้อื่น เน้นการใช้ประโยชน์จากจุดแข็งของผู้เข้าร่วมไม่ว่าจะเป็นในด้านความรู้ของภาควิชาการ การบริหารจัดการของภาคธุรกิจ และประสบการณ์ในท้องถิ่นจากภาคสังคม สำหรับการประชาสัมพันธ์นั้น โครงการฯ ได้ใช้สื่อที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของจดหมายเชิญเข้าร่วมโครงการฯ สื่อบุคคล ป้ายประชาสัมพันธ์ อีกทั้งมีการถอดประสบการณ์การทำงานเป็นระยะเพื่อสรุปผลการทำงาน และหาวิธีการทำงานที่จะเชื่อมโยงแนวคิด

2.4 โครงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับงานวิจัยชุมชนเรื่องศักยภาพและ ทุนท้องถิ่น

การประเมินผลการใช้ระบบงานเป็นการประเมินเมื่อผู้ใช้ได้ทดลองใช้ระบบงานแล้ว ซึ่งจากการประเมินผล พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ระหว่างการทดสอบระบบต้นแบบพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่ต้องการปรับปรุงด้านเทคนิค เพราะมีความไม่พร้อมด้านเทคนิคอยู่หลายแห่งเมื่อมีการทดลองใช้ระบบ การต่อเชื่อมเข้าสู่เครือข่ายคอมพิวเตอร์แม้ข่ายที่คณะสิ่งแวดล้อมฯ พบว่ายังไม่มีเสถียรภาพ การเชื่อมต่อฐานข้อมูลระหว่างระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และระบบสารสนเทศการจัดการก็ยังทำได้ไม่สมบูรณ์

2) ผู้ใช้ได้เรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติจริง ประกอบกับได้ไต่ถามนักวิจัยผู้วิเคราะห์ระบบและเขียนโปรแกรมแบบตัวต่อตัวตั้งแต่ขั้นตอนการพัฒนาแบบต้นแบบ ทำให้ผู้ได้รับทราบและเกิดความคุ้นเคยกับการใช้งานระบบ วิธีการบันทึก สืบค้น ปรับแก้ข้อมูล รวมทั้งรับทราบข้อจำกัดด้านเทคนิคที่อาจเกิดขึ้นได้เมื่อต้องอาศัยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

3) เนื้อหาในระบบสารสนเทศมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ โดยเฉพาะเรื่องการจัดทำเว็บไซต์ของโรงเรียน และเนื้อหาที่จัดเก็บในระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น มีจุดแข็งที่ระบบไม่พบในระบบอื่นมาก่อนนั่นคือ สามารถจัดเก็บเนื้อหาที่เป็นได้ทั้งรูปภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง ตลอดจนเอกสารบรรยาย รวมทั้งเนื้อหาที่จัดเก็บในระบบสารสนเทศคนมีคุณค่าของสังคมสอดคล้องกับกระบวนการทำงานที่ใช้รูปภาพเป็นสื่อในการเรียนรู้

4) ผู้ใช้บางกลุ่มซึ่งมีความสนใจและเคยทำงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาก่อนในงานที่ทำอยู่ปัจจุบัน พบว่าระบบสารสนเทศที่ทำอยู่สอดคล้องกับความต้องการในงานที่ทำอยู่ปัจจุบัน และความรู้ที่ได้รับจะเป็นประโยชน์ต่อเนื่องกับงานของตน โดยเฉพาะผู้ใช้ที่มาจากกลุ่มศักยภาพด้านทุน คือ กลุ่มศาสนาและกลุ่มสุขภาพ

5) ผู้ใช้บางกลุ่มได้เรียนรู้เทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ซึ่งไม่เคยใช้งานมาก่อน ได้แก่ การใช้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) การสื่อสารข้อมูลผ่านการจัดทำเป็นเว็บไซต์ การสืบค้นฐานข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต

6) การเข้าร่วมฝึกอบรมเป็นการกระตุ้นให้ผู้ใช้งานกลุ่มเกิดความสนใจที่จะลงมือปฏิบัติจริง แม้จะมีความสนใจอยู่เดิมแล้วแต่ยังไม่เคยได้ปฏิบัติใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศจริง

7) ผู้ใช้บางกลุ่มยังไม่แน่ใจและไม่เคยรับทราบมาก่อนว่าจะใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อร่วมในการเสริมศักยภาพงานที่ทำอยู่ได้อย่างไร

8) กระบวนการติดต่อประสานงานระหว่างนักวิจัยโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศฯ กับนักวิจัยในโครงการหลัก 3 โครงการ ใช้วิธีการโทรศัพท์พูดคุย หรือการเข้าพบต่อหน้าจะให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด การใช้หนังสือทางการเป็นลายลักษณ์อักษรหรือการใช้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นช่องทางที่ต้องใช้ควบคู่กันไปเพื่อเป็นการช่วยยืนยันหรือทำให้เป็นทางการ ทั้งนี้ นักวิจัยในโครงการฯ ต่างๆ พึงพอใจและยินดีที่จะมีการทำงานร่วมกันเมื่อมีการพูดคุย ชักถาม อธิบายทำความเข้าใจระหว่างกันอย่างเพียงพอ

ข้อสังเกตจากการดำเนินการวิจัย

1. ความต้องการการพัฒนาระบบสารสนเทศในโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับงานวิจัยใน ชุมชนครั้งนี้เป็นแบบการคิดออกจากส่วนกลาง ให้อารมณ์แบบ Top-down approach ซึ่งเป็นการมองการณ์ไกลของผู้บริหารโครงการถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเป็นเครื่องมือในการเสริมประสิทธิภาพการทำงานและให้บริการข้อมูลแก่สาธารณะ ซึ่งมีข้อแข็งคือ มีการจัดเตรียมทรัพยากรไว้สำหรับงานนี้โดยเฉพาะผู้บริหารให้ความสำคัญและสนับสนุนให้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ แต่ข้อด้อยที่ปรากฏ คือ ผู้ใช้งานของระบบในที่นี้ ลำดับแรกคือนักวิจัยของโครงการ (ลำดับต่อไปคือผู้ใช้ทั่วไปที่อยู่ภายนอกโครงการวิจัย) ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่มี ความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์การนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในโครงการฯ อย่างแท้จริง นอกจากนี้ไม่มีการเตรียมการเรื่องการจัดทำ และบำรุงรักษาสารสนเทศ ซึ่งเป็นงานสำคัญของผู้ใช้ในการบำรุงรักษาระบบสารสนเทศให้ยั่งยืน ทำให้กระบวนการพัฒนาระบบสารสนเทศทำได้ยากลำบาก เพราะผู้ใช้งานระบบส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจที่จะใช้เวลาเพื่อศึกษาในเรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และไม่มีแผนเพื่อจัดการความรู้ที่ได้จากงานวิจัยโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง

2. โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเกิดประโยชน์สำหรับโครงการพัฒนาระบบการค้นหาค้นคว้า คุณค่าต่อชุมชน ในฐานะที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานระบบในพื้นที่ชนบทมีโอกาสเข้าถึงการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น ซึ่งเป็นครูและนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กลุ่มผู้ใช้กลุ่มนี้ได้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ และรับรู้เรื่องเทคโนโลยีและสารสนเทศภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นประโยชน์ ต่อการพัฒนาการศึกษาในชุมชนได้ต่อไป ได้มีโอกาสใช้เทคโนโลยีจริงด้วยตนเองในระหว่างการฝึกอบรม ขณะนี้ได้รับประโยชน์จากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ด้านการเรียนการสอนในเรื่องอื่นๆ นอกเหนือจากการใช้ในโครงการวิจัยกับมหาวิทยาลัยมหิดล

3. ผู้ใช้งานระบบสารสนเทศจะทยอยเข้าใช้งานระบบมากขึ้น ทั้งนี้ งานที่สำคัญต่อความสำเร็จของระบบสารสนเทศจะอยู่ในช่วงระยะเวลาการบำรุงรักษา โดยเฉพาะในช่วง 6-8 เดือน หลังการเสร็จสิ้นโครงการ ซึ่งต้องให้ความสนใจและฝึกอบรมแก่ผู้ใช้งานระบบอย่างต่อเนื่องจนให้สามารถใช้ระบบงานได้จริง

ข้อเสนอแนะและการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานในอนาคต

1. นักวิจัยในโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศให้ความสำคัญในการอำนวยความสะดวกและอบรมผู้ใช้งานระบบต่อเนื่องในระยะเวลาการบำรุงรักษา เพราะจะเป็นช่วงที่มีการใช้งานจริง มีจำนวนผู้ให้ความสนใจมากกว่าในช่วงพัฒนาระบบและทดลองใช้ระบบต้นแบบ

2. จัดทำข้อมูลเพิ่มเติมเข้าสู่ระบบอย่างต่อเนื่อง และตรวจสอบข้อมูลให้มีคุณภาพ เพื่อระบบจะสามารถให้บริการข้อมูลที่ทันสมัยและถูกต้อง

3. จัดทำกิจกรรมที่นักวิจัยผู้ใช้ระบบสารสนเทศมีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์และเกิดความต้องการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย ต่อจากนั้นจึงส่งเสริมให้มีการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน สร้างให้เกิดกลุ่มผู้มีความสนใจร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน (Community of practice)

4. เมื่อผู้ใช้ได้ใช้ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นแล้วเกิดมีแนวคิดต้องการระบบสารสนเทศใหม่ ให้จัดทำเป็นเอกสารระบุว่าเป็นความต้องการระบบใหม่ไว้ ต่อจากนั้นนำเสนอขึ้นไปยังฝ่ายบริหาร อันจะเป็นรูปแบบ Bottom-up approach จะให้ผลดีในแง่ของการตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของกลุ่มงานได้ และผู้ใช้งานมีความกระตือรือร้นเพื่อศึกษาระบบตามความสนใจ

5. ไม่จำเป็นต้องบังคับให้กลุ่มผู้วิจัยที่ยังไม่มีความพร้อมหรือต้องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต้องมาใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ ขณะเดียวกันหน่วยบริหารงานกลางของโครงการภาพรวมเตรียมให้คำปรึกษาแก่นักวิจัยตลอดเวลา หากมีความต้องการได้รับทราบข้อมูลหรือข้อแนะนำในเรื่องดังกล่าว เช่น ตัวอย่างการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอยู่ในปัจจุบัน วิธีการดำเนินการและเตรียมการ การศึกษา ดูงานตัวอย่างความสำเร็จ เป็นต้น

ภาคผนวก

1. เอกสารประกอบโครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชน และศักยภาพท้องถิ่น	
1.1 กิจกรรมการดำเนินงานของโครงการ Human Mapping ระหว่างเดือนมีนาคม 2547 - มีนาคม 2548	1
1.2 ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย	6
1.3 รายชื่อนักเรียนและอาจารย์ผู้เข้าร่วมโครงการ Human Mapping	11
1.4 บทความเรื่อง "การเรียนรู้เชิงบูรณาการในชุมชน : ประสบการณ์ค้นหาศักยภาพท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม" โดย อาจารย์ฉลวยวรรณ (ชินะโชติ) ปัญญา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ธนา นิลชัยโกวิทย์	16
1.5 บทความเรื่อง "เก็บตกศาลายายามเย็น ณ บ้านบุญ (ทฤษฎีบูรณาการในชีวิตจริง)" โดย อาจารย์ฉลวยวรรณ (ชินะโชติ) ปัญญา	48
2. เอกสารประกอบโครงการวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่ จังหวัดนครปฐม	
2.1 รายชื่อสมาชิกสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่างๆ	58
3. เอกสารประกอบโครงการเพื่อลูกหลานไทย	
3.1 ตารางการประชุมเชิงปฏิบัติการและการบรรสานคณะทำงานโครงการ และกลุ่มเครือข่ายโครงการเพื่อลูกหลานไทย	63
3.2 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 1 ครั้งที่ 1	67
3.3 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 1 ครั้งที่ 2	71
3.4 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 2	76
3.5 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 3	79
3.6 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 4	82
3.7 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 5	89
3.8 รายงานบรรสานของกลุ่มนครปฐม 1-3	93
3.9 สมาชิกเครือข่ายโครงการเพื่อลูกหลานไทย	104

4. เอกสารประกอบโครงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับงานวิจัยชุมชน เรื่องศักยภาพและทุนท้องถิ่น

4.1	สรุปบันทึกการประชุมร่วมกับโครงการย่อย 3 โครงการ เกี่ยวกับการเก็บรวบรวม ข้อมูลความต้องการของระบบสารสนเทศ	111
4.2	การออกแบบหน้าจอบทระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น	115
4.3	การออกแบบฐานข้อมูลระบบทะเบียนศักยภาพและทุนท้องถิ่น (กรณีศึกษา จังหวัดนครปฐม)	126

ภาคผนวก 1

เอกสารประกอบโครงการพัฒนาระบบการ
ค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชน
และศักยภาพท้องถิ่น

ภาคผนวก 1.1

กิจกรรมการดำเนินงานของโครงการ Human mapping ระหว่างเดือนมีนาคม 2547 ถึงมีนาคม 2548

วัน / เดือน / ปี	เวลา (น.)	สถานที่	กิจกรรม
24 มี.ค.47	09.00 - 16.00	จ.เพชรบุรี	เข้าร่วมสัมมนาวิชาการประจำปี 2546 บอ.รุ่นที่ 36
31 มี.ค. ถึง 1 เม.ย.47	8.30 - 18.00 08.30 - 16.30	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	อบรมเชิงปฏิบัติการวิธีคิดเชิงกระบวนการระบบและการเป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ให้กับบัณฑิตอาสาสมัคร ม.ธรรมศาสตร์
5 เม.ย.47	09.00 - 17.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการพัฒนาระบบการวิจัยและเครื่องมือวิจัยท้องถิ่น
18 เม.ย.47	08.30 - 18.00	จ.นครราชสีมา	ร่วมฟังเวทีศัลายายามเย็นครั้งที่ 6 พระอาจารย์ชยสาโร
19 เม.ย.47	09.00 - 12.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	จัดประชุมคณะทำงาน เตรียมวางแผนการทำงาน
20 เม.ย.47	09.00 - 12.00	ร.ร.วัดหนองเสือ	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทำความเข้าใจในกระบวนการ
	09.00 - 12.00	ร.ร.วัดสระสี่มุม	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทำความเข้าใจในกระบวนการ
21 เม.ย.47	09.00 - 12.00 13.00 - 16.00	ร.ร.วัดม่วงตารศ ร.ร.ภัทรญาณวิทยา	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทำความเข้าใจในกระบวนการ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทำความเข้าใจในกระบวนการ
23 เม.ย.47	09.00 - 12.00	ร.ร.วัดม่วงตารศ	จัดประชุมวางแผนการทำงานร่วมกับครูระดับประถม ได้แก่ ร.ร.วัดหนองเสือและวัดม่วงตารศ
26 เม.ย.47	13.00 - 16.00	ร.ร.วัดสระสี่มุม	จัดประชุมวางแผนการทำงานร่วมกับครู ระดับมัธยม ได้แก่ ร.ร.ภัทรญาณวิทยาและวัดสระสี่มุม
27 เม.ย.47	09.00 - 12.00 13.00 - 16.00	ร.ร.วัดสระสี่มุม ร.ร.วัดหนองเสือ ร.ร.ภัทรญาณวิทยา	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พร้อมกับแจกกล่องนักเรียน จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พร้อมกับแจกกล่องนักเรียน จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พร้อมกับแจกกล่องนักเรียน
28 เม.ย.47	09.00 - 12.00	ร.ร.วัดม่วงตารศ	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พร้อมกับแจกกล่องนักเรียน
29 เม.ย.47	13.00 - 16.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	จัดประชุมย่อยคณะทำงาน
6 - 7 พ.ค.47	09.00 - 18.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	อบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการพัฒนาระบบการวิจัยชุมชน
13 - 17 พ.ค.47	ไม่มีบันทึก	ลงพื้นที่ ร.ร.ต่างๆ	ลงพื้นที่สังเกตการณ์ และนัดเก็บกล่องถ่ายรูป
20 พ.ค.47	09.00 - 16.00	จ.กาญจนบุรี	ร่วมอบรมสารสนเทศและระบบฐานข้อมูลโครงการกลุ่ม 1
21 พ.ค.47	09.00 - 12.00	ร.ร.โสดศึกษาฯ	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทำความเข้าใจในกระบวนการ
23 พ.ค.47	13.00 - 16.00	กศน.สามพราน	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทำความเข้าใจในกระบวนการ

วัน / เดือน / ปี	เวลา (น.)	สถานที่	กิจกรรม
24 พ.ค.47	16.00 - 18.00	ร.ร.วัดหนองเสือ	ทำกระบวนการถอดภาพเป็นตัวอักษร (Ethnography)
25 พ.ค.47	12.00 - 14.00	ร.ร.วัดสระสี่มุม	ทำกระบวนการถอดภาพเป็นตัวอักษร (Ethnography)
26 พ.ค.47	16.00 - 18.00	ร.ร.ภัทรญาณวิทยา	ทำกระบวนการถอดภาพเป็นตัวอักษร (Ethnography)
30 พ.ค.47	13.00 - 15.00	กศน.สามพราน	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พร้อมกับแจกกล่องนักเรียน
31 พ.ค.47	16.00 - 18.00	ร.ร.วัดม่วงตารศ	ทำกระบวนการถอดภาพเป็นตัวอักษร (Ethnography)
พ.ค.47	17.00 - 20.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ร่วมฟังศาลายายามเย็นครั้งที่ 7 Mr.Jeremy Mock
6 มิ.ย.47	11.00 - 17.00	สบอ.รังสิต	ไปร่วมประชุมประชาสัมพันธ์โครงการ การรับบอ.รุ่นที่ 37
7 มิ.ย.47	09.00 - 14.00	ลงพื้นที่ ร.ร.ต่างๆ วัดหนองเสือ วัดสระสี่มุม วัดม่วงตารศ	ลงพื้นที่สังเกตการณ์กระบวนการถอดภาพเป็นตัวอักษร
8,9,10,15,16, 23,24,25 มิ.ย.47	16.30 - 18.30	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	การเรียนรู้ทักษะการสื่อสาร ทุกวันอังคาร พุธและ พฤหัสบดี
13 มิ.ย.47	09.00 - 16.00	ม.ศิลปากร ตลิ่งชัน กศน.สามพราน	ร่วมฟังประชุมวิชาการ "การวิจัยในฐานะพลังทางปัญญา" ลงพื้นที่ติดตามกระบวนการ รับทราบปัญหาและอุปสรรค
15 มิ.ย.47	17.00 - 20.00	เรือนไทย ศาลายา	ร่วมฟังเวทีศาลายายามเย็นครั้งที่ 8 ไมเคิล ไรท์
15 มิ.ย.47	13.00 - 16.00	ร.ร.โสดศึกษาฯ	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พร้อมกับแจกกล่องนักเรียน
21 - 23 มิ.ย.47	ไม่มีบันทึก	ลงพื้นที่ ร.ร.ต่างๆ	ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลและงานที่ครูสัมภาษณ์เด็กนักเรียน
26 - 27 มิ.ย.47	09.00 - 18.00	พนาศรม	ประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการถอดภาพเป็นตัวอักษรครั้งที่ 1
28 มิ.ย.47	09.00 - 12.00	พนาศรม	ประชุมคณะทำงานสรุปการประชุมและวางแผน รับทราบปัญหาและอุปสรรคการทำงานของแต่ละพื้นที่ พร้อมส่งรายงานความก้าวหน้าของแต่ละ ร.ร.
3 - 4 ก.ค.47	09.00 - 16.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องแนวคิดและหลักการฐานข้อมูล บนอินเทอร์เน็ตเบื้องต้น ครั้งที่ 1 ร่วมกับโครงการ TT 07

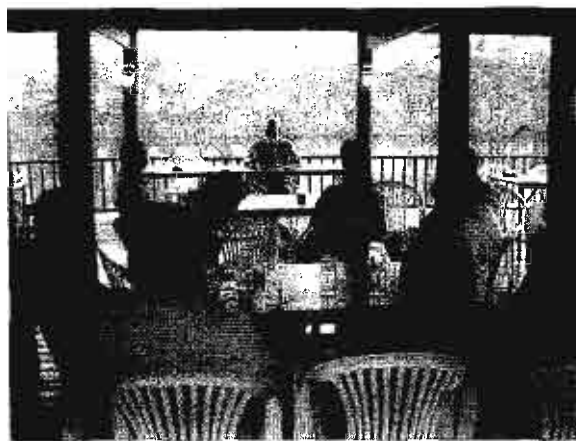
วัน / เดือน / ปี	เวลา (น.)	สถานที่	กิจกรรม
6,7 ,13 ก.ค.47	16.30 - 18.30	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	การเรียนรู้ทักษะการสื่อสาร ทุกวันอังคาร พุธและพฤหัสบดี
12 - 14 ก.ค.47	ไม่มีบันทึก	ลงพื้นที่ ร.ร.ต่างๆ	ลงพื้นที่แต่ละโรงเรียนเพื่อติดตามและเก็บงานเขียน
17-18 ก.ค.47	09.00 - 18.00	พนาศรม	ประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการถอดภาพเป็นตัวอักษรครั้งที่2 และอบรมการเขียนรายงานวิจัยแบบใหม่"งานวิจัยที่มีชีวิต"
20 ก.ค.47	ไม่มีบันทึก	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงาน สรุปการประชุม ติดตามการทำงาน แต่ละโรงเรียน
21 - 22 ก.ค.47	09.00 - 16.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการทำแผนที่ชุมชน TT07
23 ก.ค.47	09.00 - 16.00	ศูนย์ฝึกอบรมของ องค์การโทรศัพท์	เข้าร่วมฟังประชุม เรื่อง การจัดการความรู้แห่งชาติ ครั้งที่ 1 "แบ่งปันความรู้สู่สังคมแห่งปัญญา"
26 ก.ค.47	09.00 - 12.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงานและเครือข่ายนักวิจัยรุ่นใหม่
27 ก.ค.47	17.00 - 20.00	เรือนไทย ศาลายา	ร่วมฟังศาลายาเย็นครั้งที่ 9 นพ.ประสาน ต่างใจ
30 ก.ค.47	09.00 - 16.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	อบรมการเขียนโครงการให้กับนักวิจัยรุ่นใหม่ ครั้งที่ 1
3 - 4 ส.ค.47	16.30 - 18.30	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	เรียนรู้ทักษะการสื่อสารทุกวันอังคาร พุธและพฤหัสบดี
10-ส.ค.-47	10.00 - 14.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	อบรมการเขียนโครงการให้กับนักวิจัยรุ่นใหม่ ครั้งที่ 2
15-22 ส.ค.47	ไม่มีบันทึก	ลงพื้นที่ ร.ร.ต่างๆ	ลงพื้นที่ติดตามงานเขียนของครูและของนักวิจัยรุ่นใหม่
14 ส.ค.47	16.30 - 18.30	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	เรียนรู้ทักษะการสื่อสารทุกวันอังคาร พุธและพฤหัสบดี
29 ส.ค.47	09.00 - 16.00	ม.มหิดล ศาลายา	ร่วมประชุมวิชาการนำเสนอผลงานร่วมกับโครงการ TT08
31 ส.ค.47	17.00 - 20.00	ร้านพนาศรม	ร่วมฟังศาลายาเย็น ครั้งที่ 10 นพ.ประสาน ต่างใจ
ก.ย.47	ไม่มีบันทึก	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	นักวิจัยรุ่นใหม่อยู่ระหว่างการเขียนรายงานวิจัยรูปแบบใหม่
14 ก.ย.47	16.30 - 18.30	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	เรียนรู้ทักษะการสื่อสารทุกวันอังคาร พุธและพฤหัสบดี
15 ก.ย.47	16.30 - 18.30	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	เรียนรู้ทักษะการสื่อสารทุกวันอังคาร พุธและพฤหัสบดี
16 ก.ย.47	09.00 - 16.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนงานโครงการและติดตาม ความก้าวหน้างานเขียนของโรงเรียนและนักวิจัยรุ่นใหม่ และเตรียมจัดทำรายงานการเงิน และความก้าวหน้าโครงการ

วัน / เดือน / ปี	เวลา (น.)	สถานที่	กิจกรรม
28-ก.ย.-47	17.00 - 20.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ร่วมฟังศาลายายามเย็น ครั้งที่ 11 โดย อ.โอภาส ปัญญา
เดือนตุลาคม	ไม่มีบันทึก	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ส่งรายงานความก้าวหน้าของโครงการ พร้อมสรุปยอดค่าใช้จ่ายของโครงการในปีงบประมาณ 2546
10-ต.ค.-47	13.00 - 18.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงานเพื่อเตรียมงานค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับนักวิจัยรุ่นจิ๋วในโครงการ
13-14 ต.ค.47	2 วัน 1 คืน	สวนแสนปาล์ม มก.กำแพงแสน	จัดค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับนักวิจัยรุ่นจิ๋ว(ระดับมัธยม)
17-18 ต.ค.47		พนาศรม	จัดค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับนักวิจัยรุ่นจิ๋ว(ระดับประถม)
25-27 ต.ค.47	2 วัน 1 คืน	คำแสดรีสอร์ท จ.กาญจนบุรี	การอบรมเชิงปฏิบัติการ การเป็นวิทยากรกระบวนการ เข้าร่วมเวทีศาลายายามเย็นพิเศษโดย อ.ชัยวัฒน์
28-ต.ค.-47 10-พ.ย.-47	9.00 - 12.00 13.00 - 16.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงาน พร้อมสรุปผลการปฏิบัติงาน ประชุมคณะทำงาน รวบรวมผลงานค่ายแลกเปลี่ยนฯ
30-พ.ย.-47	9.00 - 12.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนงานโครงการและติดตามความก้าวหน้างานเขียนของโรงเรียนและนักวิจัยรุ่นใหม่
16-ธ.ค.-47	13.00 - 18.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงาน จัดทำวิทัศน์คั่นแนะนำโครงการ พร้อมเตรียมสรุปประเด็นในการนำเสนอสัมมนาวิชาการ
17-18 ธ.ค.47	09.00-16.00	โรงแรม โรสการ์เด็นท์	เข้าร่วมรับฟังการนำเสนอผลงานในการสัมมนาวิชาการ
20-ธ.ค.-47	9.00 - 12.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงาน วางแผนเตรียมจัดงานเวทีวิชาการ สัณจรตามโรงเรียนต่างๆ เพื่อติดตามและประสานงาน
7-ม.ค.-48	8.00 -12.00	ร.ร.วัดม่วงตารศ	จัดเวทีวิชาการสัญจร นำเสนอผลงานและประชาสัมพันธ์โครงการให้กับครู นักเรียน และผู้ปกครอง
14-ม.ค.-48	8.00-16.00	ร.ร.วัดสระสี่มุม	จัดเวทีวิชาการสัญจร นำเสนอผลงานและประชาสัมพันธ์โครงการให้กับครู นักเรียน และจนท.จากสำนักงานกลาง

วัน / เดือน / ปี	เวลา (น.)	สถานที่	กิจกรรม
17-ม.ค.-48	12.00 - 16.00	ร.ร.โสตศึกษาฯ	จัดเวทีวิชาการสัญจร นำเสนอผลงานและประชาสัมพันธ์โครงการให้กับครู นักเรียน
20-ม.ค.-48	12.00 - 16.00	ร.ร.วัดหนองเสือ	จัดเวทีวิชาการสัญจร นำเสนอผลงานและประชาสัมพันธ์โครงการให้กับครู นักเรียน
23-ม.ค.-48	8.00 - 12.00	กศน.สามพราน	จัดเวทีวิชาการสัญจร นำเสนอผลงานและประชาสัมพันธ์โครงการให้กับครู นักศึกษาผู้สนใจ
24-ม.ค.-48	12.00 - 16.00	ร.ร.ภัทรญาณฯ	จัดเวทีวิชาการสัญจร นำเสนอผลงานและประชาสัมพันธ์โครงการให้กับครู นักศึกษาผู้สนใจ
30-ม.ค.-48	9.00 - 12.00	คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงาน สรุปและประเมินผลการปฏิบัติงานการจัดเวทีวิชาการสัญจร
เดือน ก.พ.48		คณะสิ่งแวดล้อมฯ	ประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนงานโครงการและติดตามความก้าวหน้างานเขียนของนักวิจัยรุ่นใหม่
เดือน มี.ค.48		คณะสิ่งแวดล้อมฯ	เตรียมสรุปผลงานและจัดทำเอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ รายงานการเงินส่งทางมหาวิทยาลัย

ภาคผนวก 1.2

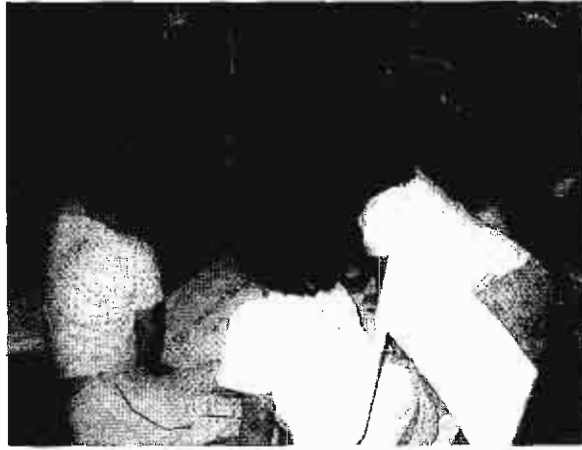
ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ภาพที่ 1 กิจกรรมการอบรมนักวิจัยรุ่นใหม่ให้กับบัณฑิตอาสาสมัคร
ม.ธรรมศาสตร์ พร้อมเข้าร่วมฟังเวทีศาลายายามเย็น โดย อ.เจตนา นาควัชร
วันที่ 30 มีนาคม 2547 ณ เรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

ภาพที่ 2 กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการทำความเข้าใจกระบวนการ
และเครื่องมือวิจัยให้กับคณะครูโรงเรียนนำร่อง วันที่ 5 เมษายน 2547
ณ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล ศาลายา

ภาพที่ 3 กิจกรรมทำความเข้าใจและกระบวนการระดมสมองค้นหา
คนมีคุณค่าให้กับนักวิจัยรุ่นจิ๋วที่เข้าร่วมโครงการ
วันที่ 27 เมษายน 2547 ณ ร.ร.วัดม่วงตารศ

ภาพที่ 4 กิจกรรมการอบรมนักวิจัยชุมชนให้กับคณะครูและนักวิจัยรุ่นใหม่
ที่เข้าร่วมโครงการ ระหว่างวันที่ 6 – 7 พฤษภาคม 2547
ณ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล ศาลายา

ภาพที่ 5 กิจกรรมการลงพื้นที่ค้นหาคนมีคุณค่าในชุมชน
ของนักวิจัยรุ่นจิ๋วระหว่างปิดภาคเรียน

ภาพที่ 6 กิจกรรมการถอดภาพเป็นตัวอักษร (Ethnography)
ของนักวิจัยชุมชน จากการสืบค้นข้อมูลผ่านนักวิจัยรุ่นจิ๋ว
วันที่ 25 พฤษภาคม 2547 ณ ร.ร.วัดสระสี่มุม

ภาพที่ 7 กิจกรรมค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับประถมศึกษา
ทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้และรู้จักคนมีคุณค่า
ผลงานของนักวิจัยรุ่นจิ๋ว ร.ร.โตดศึกษา จ.นครปฐม
ระหว่างวันที่ 16 – 17 ตุลาคม 2547

รูปที่ 8 กิจกรรมเวทีวิชาการสัญจรเชิงคุณค่า
ที่เด็กๆ ค้นพบในชุมชนมาพูดคุยกัน
วันที่ 14 ม.ค.2548 ณ ร.ร.วัดสระสีมูม

รูปที่ 9 กิจกรรมเวทีวิชาการสัญจร บอกเล่ากระบวนการ
เป็นนักวิจัยรุ่นจิ๋วของ ร.ร.วัดม่วงตารศ
วันที่ 7 มกราคม 2548

รูปที่ 10 กิจกรรมเวทีสัญจร ประชาสัมพันธ์โครงการ พร้อมมอบของที่ระลึกให้ผู้เข้าร่วมโครงการ
วันที่ 17 มกราคม 2548 ณ ร.ร.โตศึกษาจังหวัดนครปฐม

ภาคผนวก 1.3

รายชื่อนักเรียนและอาจารย์ผู้เข้าร่วมโครงการ Human Mapping

โรงเรียนวัดสระสี่มุม

1. ด.ช.เทพฤทธิ์ แสง ทองสุข
2. ด.ช.เรืองศักดิ์ คำแก้วไทร
3. ด.ญ.อริษา พุมมาธรรม
4. ด.ญ.นาถยา สระทองหน
5. ด.ญ.กุลชญา แซ่เตี่ยว
6. ด.ญ.อรพรรณ สระทองขอ
7. ด.ญ.อังสุมา สระทองหน
8. ด.ญ.สุภลักษณ์ ชมเทศ
9. ด.ญ.กุสุมา เพชรแอง
10. ด.ญ.น้ำทิพย์ ถิ่นวงศ์เกอ
11. ด.ช.ศิวนท์ รุ่งนำมาเจริญ
12. ด.ญ.เพ็ญศรี สระทองหน
13. ด.ญ.สุภาพร กอรี
14. ด.ญ.สุนทรี สระทองล้อม
15. ด.ญ.จริยา สระทองนา
16. ด.ญ.รัตพร อ่อนทา
17. ด.ญ.พลัปลา อยู่สำราญ
18. ด.ญ.รุจิรา ป่าไม้ทอง
19. ด.ญ.สุมินตรา สระทองแก้ว
20. ด.ญ.สุรรัตน์ ธัญรัตนศรีสกุล
21. ด.ญ.พรนิภา เลี้ยงชีวัฒน์
22. ด.ญ.ดวงแก้ว สระทองพลู
23. ด.ญ.กรณิการ์ สระทองอิน
24. ด.ญ.รัตติกาล ทองดอนใหญ่
25. ด.ญ.วรลักษณ์ สระทองบุญ

26. ด.ญ.จิรพร สระทองบุญ
27. อ.สิงห์ทอง สรรสร้างเจริญ
28. อ.สุรีย์ สรรสร้างเจริญ
29. อ.กฤติกา ไชควัฒนชัย
30. อ.พรนภา กิริติบุรณะ

โรงเรียนวัดม่วงตารศ (สำอากค์เจริญผล)

1. ด.ญ.เกศกนก ดีจื้อ
2. ด.ญ.สุณิสา ห้วยหงษ์ทอง
3. ด.ญ.นันทวรรณ ห้วยหงษ์ทอง
4. ด.ญ.ธิติมา เอี่ยมนุ่ม
5. ด.ญ.มนัษญา ธงทอง
6. ด.ญ.อรอุมา แยมเกษร
7. ด.ญ.สุวิญญา ทองพูล
8. ด.ญ.อนุสสราร วังมัจฉา
9. ด.ช.นพคุณ สืบพันธ์โกย
10. ด.ญ. กาญจน์ เปี้ยวศรี
11. ด.ช. สุเมธ แจ่มจำรัส
12. ด.ช. พิเชษฐ์ แซ่จิ๋ว
13. อ.สุรีย์รัตน์ รูปสูง
14. อ.สุชาดา สืบพันธ์โกย

โรงเรียนโสตศึกษาพิเศษ จังหวัดนครปฐม

1. นายสุทธิชัย บุญเลี้ยง
2. นายกฤษฎา นิสสาริกา
3. ด.ช.อภิสิทธิ์ ไชยสนาม
4. น.ส.สุวิมล แก้วพานทอง
5. น.ส.นิภาวัลย์ พ่วงบุญมาก
6. น.ส.วาริ บุญวรรณ
7. น.ส. สมรักษ์ หลวงพิทักษ์

8. นายอนุสรณ์ บุญพูน
9. ด.ช.ณัฐวุฒิ เสนางาม
10. ด.ช.พงศ์สิทธิ์ อินทมาท
11. ด.ญ.เบญจวรรณ พูลประเสริฐ
12. ด.ญ.สุทธินี นาแหะ
13. ด.ญ.สุภัทสร แก้วศรี
14. ด.ญ.รัตนา สวัสดิ์
15. อ.สุดสวาท พงษ์สุวรรณ
16. อ.จินตนา ชินวงษ์
17. อ.พีรดา โพทะชา
18. อ.สุภาวดี นานไชสง

โรงเรียนวัดหนองเสือ

1. ด.ช.นิมิตร อุทุมโร
2. ด.ช.สุรศักดิ์ อุปคง
3. ด.ญ.นฤมล แสงทอง
4. ด.ช.เอกภาพ ผิวนอน
5. ด.ช.ปภพ บุญวิธวาเจริญ
6. ด.ญ.เพ็ญนภา ภูชวนชม
7. ด.ญ.สวาทรี สวัสดิ์
8. ด.ญ.จริญญา แซ่ลิ้ม
9. ด.ญ.จุฑาภารณ์ สุขมา
10. ด.ช.กัมพล ศุภนิมิตรสกุล
11. ด.ญ.กรรณิกา สุขมา
12. ด.ช.ชัยญา นิธิปิยรัตน์
13. ด.ช.ณัฐพงษ์ รวยแล
14. ด.ญ.ปนัดดา เป็นอยู่
15. ด.ญ.จารุวรรณ แก้วเรือง
16. ด.ญ.สมหมาย ภูศรี
17. อ.สุวรรณ ชันมัน

18. อ.สุคนธ์ เย็นกาย

19. อ.อรุณี สุทธิธรรม

โรงเรียนภัทรญาณวิทยา

1. น.ส.จุฑามาศ แพงเวียง

2. น.ส.สุณิษา ชุ่มสมบุญ

3. น.ส.นิษฐิดา วงศ์กิจประเสริฐ

4. น.ส.วรรณกร ชื่นชัยแสงสุริยา

5. น.ส.พนาลัย ใจทัด

6. น.ส.อารีรัตน์ นาคราช

7. นายธีรนนท์ สุขชมชื่น

8. น.ส.วรรณกร ไกรสวัสดิ์

9. น.ส.นฤมล ปิ่นตบแต่ง

10. ด.ญ.อรุณี แสงสว่าง

11. ด.ญ.ศิวดี พลเจริญพรชัย

12. ด.ญ.วรัญญา พุ่มพร

13. ด.ญ.นันทนา พูลเพิ่ม

14. ด.ญ.นิภาวรรณ ยอดศรีทอง

15. อ.อัคราพร เขี่ยมพงษ์ไพฑูรย์

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อ.สามพราน

1. น.ส.ปัทมา ปรางค์ทอง

2. น.ส.ฉัตรดี รัตนสุข

3. นายคมสัน ศรีมาลา

4. น.ส.ศศิธร สิทธาคม

5. นายพายุพัฒน์ พันธุ์สมาน

6. น.ส.เนตรนภา สีวร

7. นางสาวนิตยา บุญคุ้ม

8. นางสาวสายชล มีชัย

9. นางสาวอัมรินทร์ วันลักษณ์

10. นายจันทร์ อินทร์นอม
11. นายสุทธิพงศ์ ชื่นสอนจิตต์
12. นายสิทธิ์ นิवासรัมย์
13. น.ส.ขวัญตา ชัยมงคล
14. นิกตา นิรันดร์
15. อ.กฤติยา บัวคล้าย
16. อ.อมรรัตน์ ธนธนานนท์

รายชื่อนักวิจัยรุ่นใหม่

1. นายเกียรติศักดิ์ ยิ่งยืน (ประจำโรงเรียนโสตศึกษา)
2. นางสาวสุภัค จุฑามณีพงษ์ (ประจำโรงเรียนวัดม่วงตารศ)
3. นางสาวปณิภา กาวิล (ประจำโรงเรียนหนองเสือ)
4. นายมนตรี กุญชรมณี (ประจำศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อ.สามพราน)
5. นายมงคล เกษประทุม (ประจำโรงเรียนวัดสระสี่มุม)
6. นายวุฒิไกร กลางทอง (ประจำโรงเรียนภัทรญาณวิทยา)
7. นางสาวศิรินุช ครูฑะกะ
8. MR.Ahmed Abidur Razzaque Khan

ภาคผนวก 1.4

การเรียนรู้เชิงบูรณาการในชุมชน :
ประสบการณ์ค้นหาศักยภาพท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม
Community-based Transdisciplinary Learning :
An Experience from the Human Mapping Research in Nakhon Pathom

ฉลวยวรรณ ชินะโชติ และ ธนา นิลชัยโกวิทย์
โครงการพัฒนาระบบการค้นหาค้นคว้าคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น
(Human Mapping TT06)

บทคัดย่อ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการวิจัยในระดับชุมชนมากขึ้น มีผลงานวิชาการจากสถาบันการศึกษา
ระดับต่างๆ มากมาย ที่พยายามหาคำตอบเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมทั้งระยะสั้นและยาวตามแต่กรณี
แต่สิ่งที่ยังขาดอยู่ คือการพัฒนาเครื่องมือวิจัยใหม่ๆ ตลอดจน **ฐานคิดและวิธีการสร้าง
ความรู้ความเข้าใจในการทำงานวิจัยเพื่อชุมชน** ที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของ
ชุมชนท้องถิ่นและนำสังคมไทยโดยรวมให้หลุดพ้นจากการวิ่งตามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นรายวัน ไปสู่
การเป็นสังคมที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ผ่านฉนวนอย่างรวดเร็วของสังคมโลกในปัจจุบันได้

ความอึดอัดในวงวิชาการต่อกระแสดังกล่าวข้างต้น ขยายตัวนำมาซึ่งคำถามในสังคมว่า
"มหาวิทยาลัยไทยตายแล้ว... หรือ... เกิดความเป็นหมันทางวิชาการ"¹ นักวิชาการผู้ใส่ใจกับการ
สร้างชุมชนเข้มแข็งกลุ่มหนึ่ง² ได้ก่อตัว ร่วมกันประมวล สังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานท้องถิ่น พร้อม
กับพยายามค้นหากุญแจไขหาคำตอบ และวิธีการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพให้กับสังคม

¹ โปรดดูบทความหน้า 1-5 "ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมสร้างปัญญา:สำรวจความรู้การวิจัยโดยใช้ศาสตร์แห่งบูรณาการ"

โอกาส ปัญญา เวทีวิชาการ มหาวิทยาลัยมหิดล 17-18 ธันวาคม 2547

² หมายถึงกลุ่มงานสร้างชุมชนเข้มแข็ง มูลนิธิบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และเพื่อน กับ กลุ่มนักวิชาการวิทยาการ
กระบวนการ มหาวิทยาลัยมหิดล

อย่างตรงเป่า ความพยายามในส่วนนี้ ได้ผลักดันให้เกิดงานวิจัยชิ้นหนึ่ง คือเนื้อหาของโครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่นขึ้น [Human Mapping (TT06)] ซึ่งเป็นโครงการย่อยส่วนหนึ่งของโครงการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ (Transdisciplinary Team) เครือข่ายการวิจัยเชิงบูรณาการลุ่มน้ำท่าจีน - แม่กลอง มหาวิทยาลัยมหิดล

กระบวนการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น คือความพยายามส่วนหนึ่งที่ประสานความร่วมมือของบุคคลต่างเพศ ต่างวัย ต่างความรู้ ต่างพื้นฐานประสบการณ์ให้มาทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครื่องมือวิจัยใหม่ ๆ ด้วยฐานคิดใหม่ร่วมกัน ยังผลให้เกิดการสร้างความรู้ ความเข้าใจชุมชนอย่างแท้จริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาวิธีการ การจัดการปัญหา การจัดแจงชีวิตในสถานะต่าง ๆ ของชุมชน นับเป็นย่างก้าวแรกที่สำคัญของการสร้างวัฒนธรรมแสวงปัญญาด้วยศาสตร์แห่งการบูรณาการ

บทนำ-บทตาม

การสร้างความรู้ใหม่ที่ขาดไป หรือ ไม่ค่อยมีปรากฏในหมู่นักวิชาการและวงวิชาการของไทยสองสามประการคือ

- การทำงานวิจัยแบบใหม่ นอกกรอบ ที่ต้องการหลุดพ้นจาก ระบบมหาวิทยาลัยแบบเก่าๆ ทั้ง ด้านวิชาการ และ ด้านการบริหารจัดการงานวิจัย กล่าวคือการรวมความคิดเห็นจากศาสตร์ต่างๆ ที่เน้น ‘ทฤษฎีบูรณาการในชีวิตจริง’³ เป็นหลักสำคัญ ของการสร้างความรู้และการจัดการความรู้ให้เป็นหนึ่งเดียวดังเช่นการศึกษาวิถีพุทธที่สามารถมองเห็นและเข้าใจชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง ที่มีใช้การค้นคว้าหาข้อมูลแบบแยกส่วนแต่ละสาขาวิชาโดยผู้ชำนาญเฉพาะแต่ละด้านที่ไม่สามารถตอบปัญหาสังคมโดยรวมได้เพราะความไม่เข้าใจความซับซ้อนของปัญหา ดังเช่นในอดีตที่ผ่านมาและยังคงยึดปฏิบัติแบบเดิมติดต่อนมาจนถึงปัจจุบัน จะเปลี่ยนแปลงบ้างก็เพียงแต่ชื่อที่เรียกขานตามกระแสนิยมเพื่อให้ทันสมัยเท่านั้น

³ ดูศุภายายมเอ็น ณ บ้านบุญ หัวข้อ “การศึกษาวิถีพุทธ : การบูรณาการ ทฤษฎีบูรณาการ ในชีวิตจริง” พระชนยสาโรภิกขุ

ส่วนด้านการบริหารจัดการงานวิจัย⁴ จะต้องมีความเป็นอิสระเพียงพอที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดการค้นคว้า ที่มีจินตนาการและสร้างสรรค์ “ความคิดใหม่” โดยไม่สะดุดหยุดชะงักด้วยระบบการจัดการ หรือยึดติดแน่นกับอำนาจเชิงตั้งของทางการ ที่มีกรอบนโยบายรัฐบาล กำกับ ระเบียบการเบิกจ่ายที่แข็งตัวล้าสมัยไม่เป็นจริงตามสถานะของโลกสมัยใหม่ ตลอดจน กฎเกณฑ์สัดส่วนเวลาการทำงานวิจัยที่ขัดกับเวลาทำงานตามตำแหน่งและสายงานที่บรรจุ รวมไปถึงขั้นตอน การตัดสินใจพิจารณาผลงาน ความก้าวหน้า ที่อิงกับอำนาจ การอนุมัติของฝ่ายบริหารเหล่านั้นเป็นต้น

การสร้างโจทย์ในพื้นที่ร่วมกับชุมชนจากการค้นคว้าหาข้อมูลที่เน้น **การบูรณาการความรู้เป็นหนึ่ง** ที่เป็นชีวิตของชุมชนด้วยการมีเยาวชน(นักเรียน) สถาบันการศึกษาท้องถิ่น เข้าร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าไปพร้อมๆ กับนักวิจัยต่างๆในรูปแบบ”การทำไป- เรียนรู้กันไป” เป็นมิติใหม่ที่สถาบันการศึกษาระดับสูงพึงพิจารณาให้ความสนใจและลงมือสนับสนุนสร้างเสริมผลักดันงานวิจัยในรูปแบบนี้ เพราะการทำงานวิจัยชุมชนให้เข้าถึงและได้มาซึ่งแหล่งข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงเป็น **กระบวนการสร้างความรู้ แนวระนาบ** เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมได้เรียนรู้ร่วมกัน โดยมุ่งเน้นการให้โอกาสเยาวชนผู้เป็นฐานกำลังสำคัญของชาติในอนาคต ได้รู้จักการสร้างความรู้ด้วยการทำวิจัย ทำให้เยาวชนสามารถเชื่อมโยงชีวิตปัจจุบัน กับ ภูมิปัญญาในอดีต ได้รู้จักตัวตนของตน ของชุมชนด้วยความภูมิใจ ส่วนนักวิชาการที่ได้ทำงานร่วมกับชุมชนจะสามารถสร้างกระบวนการเชื่อมโยง ระหว่างการพัฒนา กับงานวิจัยให้กลมกลืนไป เกิดเป็นเครือข่ายที่ยึดหยุ่นต่อเนื่องสนับสนุนซึ่งกันและกัน นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ คือ ชุมชนรู้จักกระบวนการฟื้นฟู สร้างสรรค์ภูมิปัญญา จัดแจงวิถีชีวิตของตนเอง ขับเคลื่อนสังคมไปข้างหน้าอย่างมีทิศทาง เข้าใจโลกของการเปลี่ยนแปลง และสุดท้ายสามารถอยู่กับการผันผวนของโลกปัจจุบันและอนาคตทุกระดับอย่างรู้เท่าทัน

การพัฒนา **กระบวนการ** ทำงานวิจัย⁵ ค้นหา **เครื่องมือใหม่**⁶ มาใช้ในการสืบค้นและบันทึกข้อมูลที่แตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมา มา **สร้าง** นักวิจัยรุ่นจิ๋ว(เด็กนักเรียน) **เสริม**

⁴ ข้อสรุปที่น่าเสนอในส่วนนี้ เป็นอุปสรรคหรือปัจจัยหลัก ที่นักวิจัยพบในขณะที่ทำงานวิจัยนี้ตลอดเวลา ยังผล กระทบในเชิงลบ ต่อสุขภาพจิตโดยรวม บั่นทอนกำลังใจ ถือว่าเป็นการเพิ่มความยากลำบากโดยไร้เหตุอันควร และเหนือสิ่งอื่นใดคือผลกระทบจากกรอบนโยบายรัฐ ต่อ คุณภาพของงานวิจัยโดยตรง

⁵ ตัวอย่างเช่น การนำคุณสมบัติของวิทยาการกระบวนการผสมผสานคุณสมบัติของนักวิจัย มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำงาน

⁶ “ การถอดภาพชีวิต ลิขิตเป็นเรื่องราว ” (Photo Novella & Ethnography)โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากหนังสือทางเบื้อง

ศักยภาพ นักวิจัยชุมชน(ครูอาจารย์สถาบันท้องถิ่น)และนักวิจัยรุ่นใหม่ (Young Scholars) ⁷ ให้เป็นผู้นำชุมชนคนยุคใหม่ ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการปรับฐานคิดให้เข้าใจกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกปัจจุบันและรู้เท่าทันทิศทางของโลกอนาคต

การนำเครื่องมือใหม่ๆ มาพัฒนาใช้ผสมผสานกับประสบการณ์การเสริมสร้างศักยภาพคณะนักวิจัยทุกคนด้วยกระบวนการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเรียน-รู้ ร่วมลองผิด-ลองถูกกันไป รวมทั้งฝึกการวิเคราะห์หาฐานศักยภาพท้องถิ่นที่สะท้อนความคิดจากนักวิจัยทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อชุมชนเพราะเป็นการสร้างกระบวนการ การจัดการความรู้ขั้นพื้นฐาน ที่ชุมชนจับต้องได้อันจะนำท้องถิ่นไปสู่วัฒนธรรมแสวงปัญญาที่สามารถนำมาซึ่งการถอดประสานศาสตร์ต่างๆ ร่วมกัน ในกรณีการแก้ไขปัญหามหาชนได้ในอนาคต⁸

⁷ คณะนักวิจัยในโครงการ Human Mapping ประกอบด้วยนักเรียน ระดับประถม มัธยมของการศึกษาภาคบังคับ นักเรียน การศึกษานอกโรงเรียน นักเรียนการศึกษาพิเศษ (โสตศึกษา) บัณฑิตอาสาสมัคร มธ. นักศึกษาปริญญาโทนานาชาติ มหิดลสาม ภาษามือ ครู อาจารย์ นักวิชาการ ต่างศาสตร์สาขาวิชา และ ต่างสถาบัน

⁸ โปรดดู Klein, Julie Thompson.2004."Prospects for Transdisciplinary" *Future* 36[5&9]p.523:515-526.

บทความ

กระบวนการสร้างวัฒนธรรมแสงปัญญาด้วยศาสตร์แห่งการบูรณาการ

Intellectual Culture Building Process with Transdisciplinarity

โอกาสที่มหาวิทยาลัยมหิดลได้ส่งเสริมให้นักวิชาการเข้าไปมีบทบาทในการทำวิจัยระดับท้องถิ่นมากขึ้นในปัจจุบัน ยังผลให้เกิดเครือข่ายนักวิจัยต่างสาขาวิชากลุ่มย่อยๆ รวมตัวกันหาแนวทางบริหารงานวิจัย (Transdisciplinary Team) หนึ่งกลุ่มย่อยในหลายๆ กลุ่มนั้นคือ คณะนักวิจัยใน "โครงการพัฒนากระบวนการค้นหาคนมีคุณค่าต่อชุมชนและศักยภาพท้องถิ่น (Human Mapping TT.06)" คณะทำงานหลักของโครงการ TT.06 ประกอบด้วยหัวหน้าโครงการสองคนคือ ผศ.นพ.ธนา นิลชัยโกวิทย์ อาจารย์ฉลวยวรรณ ชินะโชติ ปัญญา ที่ปรึกษาและวิทยาการรับเชิญคือ อาจารย์กมลพรรณ พันพิง อาจารย์โสฬส ศิริไสย์ และอาจารย์โสภาส ปัญญา ทั้งสามท่านนี้คือกัลยาณมิตรของ TT.06 นักวิจัยโครงการนำร่อง คือผู้ช่วยนักวิจัยและนักวิจัยรุ่นใหม่(บัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) นักศึกษาบังคลาเทศ(ปริญญาโท สาขาสิทธิมนุษยชน หลักสูตรนานาชาติของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล) Mr.Ahmed Abidur Razzaque Khan ผู้ติดตามแกะรอยการทำงานของทีมงาน TT.06 ตามโรงเรียนนำร่อง Ahmed เป็นส่วนหนึ่งของนักวิจัยรุ่นใหม่ ทำหน้าที่ สังเกตการณ์กระบวนการทั้งหมด ร่วมวิเคราะห์ กิจกรรม รูปภาพรวมของการทำกิจกรรมต่างๆ และนักวิจัยชุมชนในสถาบันการศึกษาท้องถิ่น เข้าร่วมฝึกการใช้เครื่องมือวิจัยที่เรียกว่า Photo Novella & Ethnography (การถอดภาพชีวิตชุมชนออกมาเป็นตัวอักษรด้วยวิธีแบบนักมนุษยวิทยา) มาเป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลชุมชน โดยมีเด็กนักเรียน(นักวิจัยรุ่นจิ๋ว) ร่วมกันระดมสมองคิดหาแนวทางการทำงาน วางกรอบการวิจัย ตั้งประเด็นสืบค้นข้อมูลด้วยการให้เยาวชนได้ฝึกการตั้งคำถามเกี่ยวกับชุมชนของตน เพื่อร่วมกันหาคำตอบที่จะเข้าถึงความจริงจากแหล่งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในที่สุด ด้วยฐานคิดที่ว่า

- หน่วยจัดการของการสร้างภูมิปัญญาควรจะเกิดขึ้นและมีอยู่ในทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะระดับท้องถิ่น
- ชุมชน โรงเรียนและเยาวชนคนรุ่นใหม่เป็น "หน่วยสังคม" หน่วยใหม่ในการสร้างความรู้เพื่อการจัดแจงชีวิตตนเอง และสามารถจัดการแก้ไขปัญหาชุมชนของตนได้

- เยาวชนคือทรัพยากรหลักที่เปี่ยมไปด้วยจินตนาการและพลังความคิดสร้างสรรค์หากมี "โอกาส" ได้แสดงความคิดโดยไร้กรอบขวางกั้นตั้งแต่ปฐมวัย ถือว่าเป็นการสร้างรากแก้วแห่งปัญญาของแผ่นดิน

การทำกิจกรรมดังกล่าวเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้เข้าสู่กระแสการจุดประกาย "วัฒนธรรมแสงปัญญา"⁹ ในระดับพื้นที่ที่เกิดขึ้น

Photo Novella & Ethnography

Community-based Transdisciplinary Learning

เครื่องมือวิจัยหลักทั้งสองนี้ทำให้เราได้ภาพรวมของชุมชนที่ผ่านสายตาและกระบวนการคิดของเยาวชน ผู้ได้รับการฝึกฝนให้เป็น "นักวิจัยรุ่นจิ๋ว" ทำหน้าที่เก็บภาพชุมชน จากมุมมองความอยากรู้ สืบเสาะ เรื่องราวบุคคลที่มีคุณค่าต่อชุมชน เพื่อไขข้อข้องใจของตน ของกลุ่มด้วยคำถามที่ชื่อว่า บริสุทธิเพราะความใฝ่รู้อย่างแท้จริง นักวิจัยรุ่นใหม่ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ ร่วมกระบวนการเสาะหาความรู้ที่ซ่อนอยู่ในชีวิตประจำวันของชุมชน "นักวิจัยชุมชน" ทำหน้าที่พูดคุยสัมภาษณ์นักวิจัยรุ่นจิ๋วอย่างเป็นธรรมชาติในบรรยากาศที่เป็นกันเอง โดยมีนักวิจัยรุ่นใหม่มาร่วมวงสืบค้นเรื่องราวชุมชนจากกิจกรรมในภาพถ่าย ด้วยวิธี "Photo Novella & Ethnography" บันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้คุณสมบัติของนักมนุษยวิทยาเป็นองค์ประกอบสำคัญ คือ อดทนสังเกตแล้วจดบันทึกตามกระบวนการที่ได้ฝึกมาเป็นกรณีพิเศษ ทำให้ได้เรื่องราวที่มีชีวิตชีวา เป็นภาพชีวิตจริงที่มีจิตวิญญาณ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

⁹ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) สาขามหานิกาย ครั้งที่ 1 วันที่ 25 พฤศจิกายน 2546

นักศึกษา กศน.สามพราน กำลังถ่ายรูปและสัมภาษณ์
"คนมีคุณค่าต่อชุมชน" ในความคิดของพวกเขา...

กลุ่มนักเรียน (นักวิจัยรุ่นเยาว์) ผู้ทำหน้าที่เป็น
Key - Informants กำลังให้ข้อมูล ครู - อาจารย์
ทำหน้าที่ถอดภาพชีวิต แล้วลิขิตเป็นเรื่องราว...

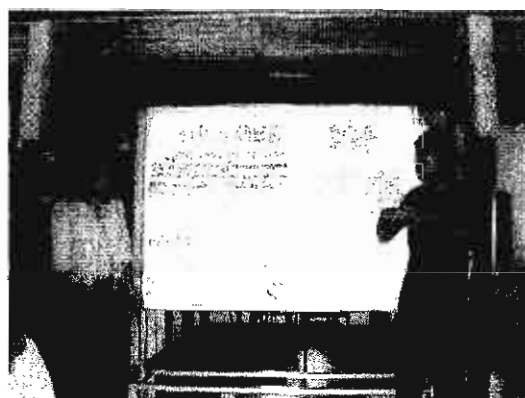
นักเรียน ร.ร.วัดหนองเสือกำลังหัดตั้งคำถาม และ
จดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์.....

บรรยากาศในการทำงานร่วมกันของนักเรียน
ครู-อาจารย์ และนักวิจัยรุ่นใหม่ (Young Scholars)

กิจกรรมระดมสมองในการอบรมการถอดภาพเป็นตัวอักษร
และการเขียนรายงานการวิจัย ที่พนาศรม

นำเสนอผลงานการเขียนรายงานรูปแบบใหม่
"งานวิจัยที่มีชีวิต" ของ ร.ร.โสตศึกษาจังหวัดนครปฐม

โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดนครปฐม

ภาพนี้ชื่อ “กล้วยไม้แสนสวย”

เราไปชมสวนกล้วยไม้ ได้คุยกับคุณตี๋ ทำให้รู้ว่าคุณตี๋เป็นคนขยัน มีน้ำใจ นำขนมมามาให้ และคอยเตือนเราว่าการทำสวนกล้วยไม้บางที่มียา ต้องล้างมือให้สะอาดก่อนรับประทานอาหาร

คุณตี๋เจ้าของสวนกล้วยไม้เริ่มต้นเรียนรู้การปลูกดอกกล้วยไม้จากผู้รู้ แต่เดิมปลูกกล้วยไม้อยู่ที่บางบด พื้นที่น้อยเกินไปจึงมาทำสวนกล้วยไม้ที่นครชัยศรีแทน สวนสวนที่บางบดก็ยังดูแลอยู่ด้วย ปลูกมานานจนกระทั่งได้เป็นตัวแทนส่งดอกกล้วยไม้ออกขายต่างประเทศ ประเทศที่ส่งไปขายได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น และออสเตรเลีย ปัจจุบันคุณตี๋ยังเปิดสอนการปลูกดอกกล้วยไม้ให้กับผู้สนใจอื่นๆ ด้วย เช่น คนงานในสวน หรือตามหน่วยงานที่มาศึกษาดูงาน ที่นี่คนงานจะมาจากกรุงเทพฯ เชียงใหม่บ้าง นครปฐมก็มีหลายคน

ถ่ายภาพโดย นักวิจัยรุ่นเยาว์ ร.ร.โสตศึกษาจังหวัดนครปฐม

ถอดภาพเป็นตัวอักษรโดยนักวิจัยรุ่นใหม่

โรงเรียนวัดสระสี่มุม

ภาพ “ช้อนขวัญ”

รูปนี้ถ่ายประมาณ 4 โมงเช้า เป็นภาพของป้าลาว ซึ่งชาวบ้านรู้จักกันดีในฐานะเป็น “หมอขวัญ” ในภาพ “ป้าลาว” กำลังทำพิธี “ช้อนขวัญ” ณ บ้านเลขที่ 69 หมู่ 4 ต.สระพัฒนา อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม เป็นบ้านของนางพี่ ทองเชื้อ ซึ่งประสบอุบัติเหตุจนกระดูกเท้าแตก

การช้อนขวัญ เป็นประเพณีของชาวไทยเชื้อสายหลายชั่วอายุคนที่มีความเชื่อว่าจะต้องทำพิธี “แปลงขวัญ” ให้กับผู้ที่เจ็บป่วยหนักหรือประสบอุบัติเหตุรุนแรง การช้อนขวัญเป็นขั้นตอนสำคัญในประเพณี “แปลงขวัญ” เพราะมีความเชื่อว่า การประสบอุบัติเหตุจะทำให้ “ขวัญ” ออกจากร่างกาย และถ้าขวัญไม่กลับมาอาจทำให้เจ้าของร่างเจ็บป่วยเสียชีวิตได้ พิธีกรรมนี้มักจะทำกันในเวลาตอนเย็น โดยหมอขวัญจะเริ่มร่ายคาถาเป็นภาษาซอง อัญเชิญเทพยดาฟ้าดิน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่สิงสถิตอยู่ตามบ้านเรือน ให้ช่วยนำพาขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายดั้งเดิม หมอขวัญจะถือสังข์และไม้ไผ่แห้งมัดเป็นกำออกไปหน้าบ้าน จุดไฟที่ไม้ไผ่แล้วตีกับพื้น ช้อนขวัญเข้าในสังข์ พร้อมกับสวดคาถาร่ายมนต์ ใช้เวลาประมาณ 20 นาที จากนั้นก็จะนำขวัญขึ้นไปหาเจ้าของร่างบนบ้าน ฝ่ายเจ้าของก็จะเตรียม “ปานอาหาร” ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ปานเผื่อน” (ภาชนะที่สานด้วยหวายหรือไม้ไผ่ นำมาสานมีลวดลายคล้ายเข่ง ขอบบนขอบล่างทำด้วยไม้ไผ่ ใช้ใส่เครื่องเช่นไห้วฝี่ในงานพิธีต่างๆ) ซึ่งเต็มไปด้วยอาหารหวานคาว ผลไม้ชนิดต่างๆ และเครื่องเช่นไห้วที่ขาดไม่ได้คือ หัวหมู ไก่ต้ม และเหล้าขาว เตรียมสำหรับให้ขวัญที่เร่ร่อนอยู่หลายวันได้กลับมาสู่ร่างและกินอาหารให้อิ่มหนำสำราญ เพื่อนบ้านที่มาร่วมงานมากมายต่างพากันมาผูกข้อมือเพื่อเรียกขวัญ ให้ศีลให้พรเจ้าของร่าง เสร็จพิธีประมาณ 6 โมงเย็น

ถ่ายรูปนี้เพราะ อยากให้คนทั่วไปได้ทราบถึง “ประเพณีแปลงขวัญ” ซึ่งเป็นประเพณีของชาวไทยโซ่งที่สืบทอดกันมานาน และจะไม่สูญหายไปจากหมู่บ้าน เพราะชาวไทยโซ่งยังมีความเชื่อถือและศรัทธากันอยู่

ถ่ายภาพโดย นักวิจัยรุ่นเยาว์ ร.ร.วัดสระสี่มุม
ถอดภาพเป็นตัวอักษรโดย อ.กฤติกา ไชควัฒนชัย

โรงเรียนภัทรญาณวิทยา

การนวดสมุนไพร

ภาพการนวดแผนโบราณที่วัดกลางคูเวียง ภาพนี้ถ่ายประมาณ 10 โมงเช้า จากภาพเป็นการให้บริการแก่ผู้ป่วยที่มารักษาที่วัด วัดนี้มีชื่อเสียงด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพรมานานับ 60 ปี ทั้งการนวดสมุนไพร อบสมุนไพร และการรับประทานยาสมุนไพร

ผู้คนที่มารักษาที่วัด ส่วนใหญ่จะมานวดเพื่อรักษาและบรรเทาอาการของโรคต่างๆ ...ที่เป็นกันมาก และนิยมมารักษาที่วัดนี้คือ โรคอัมพฤกษ์ มีทั้งแบบเดินโยกเยกมาเองได้ บ้างก็ต้องนั่งรถเข็นมา ด้วยแรงจิตศรัทธาที่ว่า วัดนี้สามารถรักษาให้หายได้ วัดจะมีการเพาะปลูกสมุนไพรเอง และซื้อจากชาวบ้านในชุมชนด้วย

สิ่งสำคัญที่เลือกถ่ายภาพนี้ เพราะต้องการชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญาของการรักษาโรคแบบแผนโบราณ เป็นการอนุรักษ์การรักษาโดยสมุนไพร สร้างรายได้ให้กับทางวัด สร้างรายได้ทั้งชาวบ้านที่ปลูกสมุนไพรและหมอนวดแผนโบราณ สืบทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพรให้ดำรงอยู่ในสังคม

ถ่ายภาพโดย นักวิจัยรุ่นเยาว์ ร.ร.ภัทรญาณวิทยา

ถอดภาพเป็นตัวอักษรโดยนักวิจัยรุ่นใหม่

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสามพราน กลุ่มไร่ขิง เรื่อง มะพร้าวเผา

ภาพนี้ถ่ายเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2547 เวลาประมาณ 10.00 – 11.00 น. ประวัติคนทำชื้อนางสุนีย์ บุญคำสง อายุ 38 ปี อยู่บ้านเลขที่ 45 / 11 ม.5 ต.ท่าตลาด อ.สามพราน จ.นครปฐม มีบุตร 3 คน ชาย 2 คน หญิง 1 คน นางสุนีย์เป็นคนเริ่มต้นเผามะพร้าวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2533 โดยเริ่มต้นจากการเป็นคนรับจ้างปอกมะพร้าวต้มก็เลยเผามะพร้าวขายเรื่อยมา

สนใจทำเรื่องนี้เพราะว่า เดิมเป็นคนรับจ้างปอกมะพร้าวต้ม รายได้น้อยไม่พอเลี้ยงครอบครัวจึงหันมาเผามะพร้าวขายซึ่งรายได้ดีกว่าการเป็นคนรับจ้างปอกมะพร้าวต้ม เริ่มแรกทดลองทำกันภายในครอบครัวโดยการขุดหลุมเผา มีรายได้ต่อวัน วันธรรมดา 2,000 – 4,000 บาท วันอาทิตย์ 8,000 – 10,000 บาท มีเจ้าประจำมารับด้วย ขายได้ประมาณวันละ 200 ลูก ราคาขาย 3 ลูก 25 บาท ต้นทุนค่ามะพร้าวพร้อมค่าจ้างเผาลูกละ 4 บาท หักค่าใช้จ่ายต่อเดือนแล้วได้ประมาณ 25,000 – 30,000 บาท

ถ่ายภาพโดย นักวิจัยรุ่นเยาว์ กศน.สามพราน
ถอดภาพเป็นตัวอักษรโดย อ.อมรรัตน์ ธนธนานนท์

โรงเรียนวัดหนองเสือ

เกษตรกรตัวอย่างของหนองเสือ

บนพื้นที่ 5 ไร่ที่เขียวขจีไปด้วยต้นใบบัวบก เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของชาวไร่ผู้หนึ่งที่มีความขยัน มานะ และอดทน จนเป็นที่นับถือของชาวบ้านหมู่ 4 ตำบลหนองดินแดง นายสุทธิ แก่นสิงห์ หรือที่ชาวบ้านเรียกกัน ติดปากว่า ลุงหริด ได้ยึดอาชีพทำไร่มาโดยตลอด พืชที่ปลูก ได้แก่ ต้นหอม ผักชี เป็นต้น แต่ก็ประสบปัญหาต้องทำงานหนัก ผลผลิตไม่ดี รายได้น้อย จึงหันมาปลูกใบบัวบก ตามคำแนะนำของเพื่อนและเรียนรู้ด้วยตนเองมา 4 - 5 ปี แล้ว ใบบัวบก เป็นพืชที่ปลูกง่าย ขายดี กำไรงาม เริ่มจากไถดินตึ๋นร่อง หว่านเมล็ด รดน้ำเช้า - เย็น หมั่นถอนวัชพืชที่มาแย่งอาหาร พอมีใบขึ้นจะฉีดยากันแมลงซึ่งผลิตเองจากสมุนไพรจำพวก สะเดา ยาสูบ ปลาเน่าหมักกับกากน้ำตาล โดยนำสูตรนี้มาจากเกษตรอำเภอ รออีกประมาณ 2 - 3 เดือนก็เก็บใบได้แล้ว โดยใช้มีดตัดโคนต้น ไม่ต้องตัดโคนมากนักเพื่อให้ใบแตกใหม่เป็นรุ่นที่ 2 เติบโตสำคัญ เวลาตัด มียังกำใบบัวบกอยู่ใกล้โคนเพื่อให้ใบเหลือง - เน่า หลุดออกไปไม่ต้องนั่งเลือกให้เสียเวลา เมื่อรุ่นแรกผ่านไป รุ่นที่ 2 จากต้นเดิมก็จะแตกใหม่ รออีกเพียง 1 เดือน ก็จะตัดได้อีกแล้ว

อ้อ! ลืมไป ลุงหริดจะทยอยปลูกเพื่อจะได้ไม่เก็บพร้อมกันทั้งไร่ จึงทำให้มีรายได้มาสูครอบครัวทุกวัน วันละไม่ต่ำกว่า 2,000 - 3,000 บาท บางครั้งถ้าเก็บเองไม่ทันก็จ้างชาวบ้านแถวนั้นมาช่วยเก็บและกำส่งขายเป็นการกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่นอีกด้วย

ลุงหริดตั้งใจว่า จะยึดอาชีพทำไร่ใบบัวบกนี้ตลอดไปไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากไม่เหนื่อยมาก ในการดูแลรักษา แถมรายได้ดี ทุกวันนี้ ลุงหริดศึกษาหาความรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ทั้งจากการศึกษาด้วยตนเองและเข้ารับ การอบรมจากเกษตรอำเภอ เพื่อนำความรู้มาพัฒนาพืชไร่ของลุงให้มีคุณภาพ ปลอดภัย และปลอดภัย สำหรับผู้บริโภค

ลุงหริด นับเป็นบุคคลตัวอย่างที่มีความขยัน มานะ อดทน น่านาคภูมิใจของชาวหนอง
เสือที่มีชาวไร่ที่ทรงคุณค่าเช่นนี้ ซึ่งคนรุ่นหลังควรยึดแบบอย่างความขยันของลุงหริดเป็นบทเรียน
ของชีวิต ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพเกษตรกรรม

ถ่าย ภาพโดย นักวิจัยรุ่นเยาว์ ร.ร.วัดหนองเสือ
ถอดภาพเป็นตัวอักษรโดย อ.อรุณี สุทธิธรรม

ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน

การพัฒนาเครื่องมือและกระบวนการ เริ่มต้นที่การทบทวนวรรณกรรมต่างๆ สืบค้นทั้งทาง Internet และบทความ หนังสือที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือทั้งสอง เนื่องจากเครื่องมือดังกล่าวเป็นสิ่งใหม่จึงไม่ค่อยมีเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่ได้กล่าวถึงให้คำแนะนำมากนัก โดยเฉพาะการนำเครื่องมือทั้งสองมาผนวกเข้าด้วยกัน ยังค้นไม่พบว่าได้มีการทำวิจัยเรื่องใดด้วยเครื่องมือทั้งสองนี้เลย เท่าที่ปรากฏอ่านพบในเอกสาร A Participatory Approach to Reaching Policymakers¹⁰ กล่าวถึงการใช้ Photo Novella ในประเทศจีน เป็นเพียงการนำภาพถ่ายเกี่ยวกับการทำคลอดในชนบทของจีนออกแสดงเป็นนิทรรศการ ซึ่งปรากฏว่ามีผลกระทบที่แรงขนาดทำให้นโยบายด้านสุขภาพของรัฐต้องเปลี่ยนแปลงไป เป็นที่ฮือฮากันมากถึงมีคำคมกล่าวว่า “ภาพหนึ่งภาพสามารถเล่าเรื่องราวได้เป็นพันๆเรื่อง” ส่วน Ethnography¹¹ เป็นเครื่องมือของนักมนุษยวิทยาในการเก็บข้อมูลวิจัยที่ต้องใช้คุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัว คือการสังเกตอย่างถี่ถ้วน พร้อมจดบันทึกอย่างละเอียดในขณะที่เก็บข้อมูลนั้นนักวิจัยจะต้องปรับตัวให้เข้ากับบุคคลเป้าหมายได้ จนคุ้นเคยกันราวกับว่าเป็นญาติ พี่น้องมีคำกล่าวว่า การสืบค้นข้อมูลนี้ จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้ ขึ้นอยู่กับความสามารถของเรา ว่าเรารู้วิธีการพูดคุย ซักถามผู้อื่นได้แบบ “มนุษย์สัมผัสมนุษย์” หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด

การที่โครงการ Human Mapping เลือกใช้เครื่องมือทั้งสองนี้ สืบเนื่องมาจากการทำงานในโครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมกาญจนบุรี¹² ระยะสุดท้าย(2544-46) ที่ต้องการค้นหาวิธีการใหม่ๆที่ได้ผลจริงๆในการหาคำตอบโจทย์วิจัยที่ให้ชุมชนเป็นหัวใจหลักในการมีส่วนร่วมคิด ร่วมลงมือปฏิบัติทำอย่างจริงจัง ที่ไม่ใช่เป็นเพียงการขอความร่วมมือให้มามีส่วนร่วมเท่านั้น แต่เราอยากที่จะเห็นเครื่องมือที่ทำให้ชุมชนลุกขึ้นมาช่วยทำวิจัยกับเราเพราะเขาต้องการร่วมเรียนรู้ไปกับเราด้วย ดร.โอภาส ปัญญาในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมกาญจนบุรีในขณะนั้น ได้ฟังดร.นลินี ตันรูนิตย์ (บอ.10) พูดถึงการใช้ Photo Novella ในประเทศจีน และ ดร.Jeremy Mock เล่าถึงการใช้ Ethnography ในการทำวิทยานิพนธ์ของตน ดร.โอภาส ปัญญา จึงค้นหาเอกสารศึกษาเกี่ยวเครื่องมือทั้งสองนี้แล้วเสนอให้ผู้ร่วมงานพิจารณาถึงชักชวนกัน

¹⁰ Wang ,Caroline, Marry Ann Burris, and Xiang Yue Ping.1996. Chinese Village women as Visual Anthropologists: A Participatory Approach to Reaching Policymakers _ Social science &Medicine 42(10):1391-1400.

¹¹ ดู บรรณานุกรม Stringer,Ernie.1997.Teaching Community-Based Ethnography in Ernie Stringer et al(eds)

¹² รายละเอียดในหนังสือทางเบื้อง

ทำการศึกษา ค้นคว้าและทดลองปฏิบัติในพื้นที่ชายเขตแดนกาญจนบุรีผลการวิจัยทำให้คณะทำงานของHuman Mapping สนใจที่จะนำประสบการณ์ของ “คนชายขอบ” มาทดลองใช้กับกลุ่มเยาวชนและโรงเรียนระดับพื้นฐานในจังหวัดนครปฐมด้วยเหตุผลดังกล่าวไว้ในบทนำและบทตามข้างต้น (โปรดดูภาคผนวกในหัวข้อ Conceptual basis of research and learning และ Outcomes of the processประกอบ ด้วย) สิ่งที Human Mapping แตกต่างจากโครงการกาญจนบุรี คือ

- การเพิ่มกระบวนการฝึกนักวิจัยรุ่นจิ๋ว ครู อาจารย์(นักวิจัยชุมชน) และนักวิจัยรุ่นใหม่ ด้วยวิธีการทำงานกลุ่ม การทำงานร่วมกันในแนวระนาบ การระดมสมอง การอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการในหลักสูตรต่างๆกันเช่น การพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำยุคใหม่ การเป็นวิทยากรกระบวนการ งานวิจัยกับธรรมชาติของชีวิต การวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความ การถอดภาพชีวิตชุมชนเป็นตัวอักษร กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการนำร่องเหล่านี้มีพื้นฐานแตกต่างกันในเชิงพื้นที่ ระดับการศึกษา ความสนใจ ความถนัด เพศ วัย โดยเฉพาะจุดเด่นและด้อยของสมรรถภาพทางร่างกายเหล่านี้เป็นต้น ความหลากหลายนี้คือความเป็นจริงของชีวิต ที่เป็นธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม จะเห็นได้ว่าเป็นกระบวนการทำวิจัยที่ไม่มีการปรุงแต่ง ในทางกลับกันเป็นการทำงานที่มีสีสันมีชีวิตชีวา และทุกคนมีความสุข สนุกกับการทำวิจัยทุกๆที่เมื่อเริ่มต้น ทุกคนสวดนที่ทำความขยาดต่อคำว่า “วิจัย”

- การเสริมศักยภาพให้ทุกคนเรียนรู้ รู้จักการเป็นผู้นำยุคใหม่ ด้วยการ “ ฝึกวิธีคิดเชิงกระบวนการระบบ ” ทำให้เกิดการเรียนรู้ คณะนักวิจัยของ Human Mapping รู้จักการเป็นผู้ฟัง ผู้นำ ผู้ตาม ผู้ร่วมงาน ผู้เฝ้าหาความรู้เพื่อพึ่งตนเอง การได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการเริ่มนำตนเองไปสู่วัฒนธรรมแสวงปัญญา และในที่สุดชุมชนย่อมจะรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง รู้จักเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับสังคมท้องถิ่นของตน จนกลายเป็นชุมชนที่พัฒนาตนเองนำความเจริญมาสู่ส่วนรวมได้

- ผลที่ได้จากการประยุกต์ใช้เครื่องมือชนิดนี้ผสมผสานกับกระบวนการฝึกอบรมที่กล่าวมาแล้วจะช่วยให้นักวิจัยทั้งหลาย รู้จักการจัดแจงชีวิตของตนเองอย่างมีเป้าหมาย มีความเชื่อมั่นในตนเอง ทราบซึ่งในคุณค่าภูมิปัญญาพื้นบ้านและสิ่งรอบตัวตน พร้อมทั้งจะทำงานร่วมกันที่สร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น

เมื่อได้ความรู้ที่เป็นภาพรวมของหมู่บ้านและชุมชนแล้ว ขั้นต่อไปคือการนำความรู้นั้นไปพัฒนาเป็นบทเรียนของชั้นเรียน โรงเรียน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งโรงเรียน ชุมชน ตลอดจนคณะนักวิจัยผู้ร่วมโครงการทั้งหมด การลงมือปฏิบัติจริงในภาคสนามด้วยการพัฒนากระบวนการผสมผสานเครื่องมือทั้งสองเข้าด้วยกันกว่า 10 เดือน ทำให้เกิด Tacit Knowledge ที่สามารถนำมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือการทำงานวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม โดยเฉพาะใช้กับกลุ่มเยาวชน กลุ่ม ผู้ด้อยโอกาส เช่น คนชายขอบหรือคนที่สังคมลืม คนที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่สาธารณะ เป็นต้น

การวิจัยพบว่า กระบวนการวิจัยค้นหาคุณค่าต่อชุมชนทำให้เกิดการแสวงหาความรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการบูรณาการความรู้ในชีวิตจริง ที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียน ครู ชุมชน เพราะต่างคนจะมองเห็นภาพชุมชนในภาพรวมที่มีศักยภาพชุมชน และศักยภาพนี้จะป็นฐานนำไปสู่การพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป เป็นการสร้างความรู้จากแผ่นดินแม่¹³ โดยคนในชุมชน ทั้งครู นักเรียน และบุคคลที่มีคุณค่า ล้วนเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม สู่ทิศทางที่มีแนวโน้มในการเห็นความสำคัญของชุมชน ชุมชนจึงกลายเป็นหน่วยวิเคราะห์ เป็นหน่วยที่จะสร้างการพัฒนาต่อไป

อนึ่งความเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมจาก ผลกระทบเหล่านี้ยังอยู่ในขั้นตอนการรวบรวมเพื่อวิเคราะห์เป็นข้อเขียนของนักวิจัยแต่ละบุคคลในรูปแบบใหม่ของ"งานวิจัยที่มีชีวิต"ซึ่งจะจัดทำในอนาคตอันใกล้ หลังจากทีโครงการได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว

¹³ เจตนา นาควัชระ, 2547, ศิลปสองทาง กทม: ศูนย์มานุษยวิทยา รายงานการวิจัย การวิจารณ์ในฐานะพลังปัญญาของสังคมร่วมสมัย : บทสังเคราะห์ กทม: ภิจไพศาล

บรรณานุกรม

- จารุประภา วัชรี ศิริวรรณ สุขวิเศษ และฉลวยวรรณ ปัญญา (บรรณาธิการ) 2547. เวที "ศาลายา ยามเย็นหมายเลข 1" ตอน จับความคิด ชีตเขียนโลกใหม่ โครงการวิจัยเชิงบูรณาการ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (อยู่ระหว่างพิมพ์)
- เจตนา นาควัชระ. 2547. ศิลป์สองทาง รายงานการวิจัย การวิจารณ์ในฐานะพลังปัญญาของ สังคมร่วมสมัย: บทสังเคราะห์. กทม: ศูนย์มานุษยวิทยา
- ฉลวยวรรณ ชินะโชติ และคณะ. 2547. "ทางเบี่ยง : งานวิจัยที่มีชีวิต " กทม. : พิมพ์สวย
- โอภาส ปัญญา และโสฬส ศิริไสย์ 2547. "ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมสร้างปัญญา: สัมภาษณ์ ความรู้การวิจัยโดยอาศัยศาสตร์แห่งบูรณาการ" บทความเตรียมนำเสนอในการสัมมนา วิชาการ Transdisciplinary Commons ครั้งที่ 1 เรื่อง "เครือข่ายความรู้ข้ามศาสตร์" วันที่ 17 ธันวาคม 2547 ณ โรงแรมสวนสามพราน นครปฐม
- Freire, paolo. 1970. *Pedagogy of the Oppressed*. New York : Continim
- Klein, Julie Thompson. 2004. "Prospects for Transdisciplinarity" *Future* 36(4): 515-526.
- Stringer, Ernie. 1997. Teaching Community-Based Ethnography in Ernie Stringer et al (eds) *Community-based thnography : Breaking Traditional Boundaries of Research, Teaching, and Learning*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Assoc. pp. 17-38.
- Wang, Caroline, Mary Ann Burris, and Xiang Yue Ping. 1996. *Chinese Village women as Visual Anthropologists: A Participatory Approach to Reaching Policymakers* *Social Science & Medicine* 42 (10) : 1391-1400.

ภาคผนวก

บทความต่อจากนี้คือส่วนอธิบายกระบวนการทำงาน หลักคิด ทฤษฎีที่อยู่เบื้องหลังการปฏิบัติงานร่วมกันที่สามารถบอกถึงสิ่งที่ค้นพบและได้มาจากการพัฒนาเครื่องมือหลักของโครงการ ตลอดจนให้คำตอบว่า TT.06 ทำอะไร อย่างไร และผลพวงของการกระทำนั้นได้นำพาทีมงานเข้าสู่วัฒนธรรมแสงปัญญาอย่างไร

หนึ่งการที่นักวิจัยทั้งหลายและคณะทำงานได้ลงปฏิบัติงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับชุมชนท้องถิ่นได้สัมผัสระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เรียนรู้วิถีชีวิต ความเชื่อ ทศนคติการมองโลก วิธีการจัดการปัญหาและการจัดแจงชีวิตในสภาวะต่างๆ ของชุมชนฯลฯ ทุกสิ่งทุกอย่างนั้นล้วนเป็นสิ่งที่มีความยิ่งยวด ส่วนสุดท้ายของ Ahmed ที่กล่าวถึง ข้อค้นพบสี่ประการ ที่ทรงพลังมีผลกระทบให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนครูอาจารย์และชุมชนในเชิงเสริมศักยภาพแต่ละกลุ่มบุคคล การเปลี่ยนมุมมอง และมองอนาคตตนเองด้วยสายตาใหม่ ล้วนแสดงให้เห็นคณะทำงานตระหนักว่าหนทางแห่งการไปสู่วัฒนธรรมแสงหาปัญญาของชุมชน เริ่มจะมีแสงรำไรให้เรามุ่งหน้าเดินต่อไป

A new chapter of research method

By Mr.Ahmed Abidur Razzaque Khan

I, a master degree student of Human Rights and Social Development program of Mahidol University of Thailand, was involved as a young scholar in a research project called Human Mapping (TT 06). The research team has been developing the Photo Novella combined with Ethnography as part of a transdisciplinary research project. The research process directly involved students and teachers of six schools of Nakhon Pathom province and a group of volunteers who had been trained as young scholars.

Research Area

The research area was mainly 6 schools in Nakhon Pathom province in Thailand.

It has been done in different levels:

1. 2 primary schools
 - a) *Wat Nong Sua school.*
 - b) *Wat Mongtarod school*
2. 2 secondary schools
 - a) *Patrayan school.*
 - b) *Wat Sasimum school.*
3. 1 special school combining with primary and secondary level
Sodsoksa Nakhon Pathom school.
4. 1 non formal school combining with primary and secondary level.
Non formal education centre of Sam Pram district.

Objectives of the paper

This paper has two objectives:

1. To document and observe the use of the Photo Novella combined with Ethnography to develop and apply field methodologies that would allow participation for the local people to identify their social capital. I am writing on behalf of the people who develop and document the process. So, this paper will become a document of the process too.

2. I want to draw insights, and lessons learned from the process.

At the early stage of the project, I was assigned to review literature concerning ethnography from the book by ethnographer Stringer¹⁴ which depicts the process and experience by Stringer and her students. I studied other transdisciplinary methods, educational philosophy of Paulo Freire and developed network with Drik Library in Bangladesh, and studied their documents on their websites of Photo Novella process along with the study in China done in 1992 by the medical anthropologist. It was also my work to search data in internet to gather related data and process from another place outside Thailand. I would like to compare the process experiences with the theories that I read in Stringer's book later on. So, I develop this report from the personal observation and experience as a young scholar of the process.

Conceptual basis of research and learning

In this context it needs to mention that Community -based Ethnography is a method used for *participatory action research process in identifying social capitals, including local knowledge in the community*. Totally developed on teaching and learning process is more effective than traditional research methods. Human Mapping project employs Stringer's¹⁵ ethnography as it was used in educational transformation. And Photo Novella educational method is a tool to influence policy makers about communities or peoples from real situations. Thus ethnography is a tool which empowered local people. This innovative methodology, Photo Novella, has a root in visual anthropology. It is based on the fact that photos or the pictures can influence policy makers. So they put camera in the hand of communities or specific groups and inspired them to focus on their own merits and demerits. For example, women

¹⁴Stringer, Erine.1997.et al (eds) Community-based Ethnography : Breaking Traditional Boundaries of research, Teaching, and learning. Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum Assoc.

¹⁵ Ibid.

anthropologists exercised it with 62 rural peasant women of Yunan province in China, in 1992 and highly appreciated for the practical aspect¹⁶.

In Thailand the key researcher combines the two processes according to Thai culture and context¹⁷. The first attempt that has been made in Bong Thee, western part of Thailand to give window to a group of voiceless people, and at the end these materials have formed into a community managed tourism initiated by local people. So, the key researcher and young scholars had been developing the project papers and process from the very beginning, actually from September 2003.

Workshops and trainings

The first Photo Novella combined with Ethnography workshop was carried out among children of 6 schools in Nakhon Pathom. These were *Participatory planning for research implementation and Training in Photo Novella* workshops in Wat Sasimum, Wat Mongtarod, Nong Sua and Patrayan schools. Before that a couple of workshops were organized for the young scholars and the teachers to develop and train them for the process. Until July 2004 at least eight types of different trainings and workshops took place ,carried out, and implemented . They are :

1. Workshop on research process development.
2. Consulting workshop on research process.
3. Ethnography training in different schools.
4. Workshop on Photo Novella at nonformal education school.
5. Ethnography training at Wat Mongtarod school.
6. Training on Photo Novella at Sodsoksa school.
7. First workshop on combining photo novella and ethnography at Panasom.

¹⁶ Wang Caroline, Mary Ann Burris, and Xiang Yue Ping. 1996. Chinese Village women as Visual Anthropologist : A participatory Approach to Researching Policymakers__*Social Science & Medicine*,42 (10):1391-1400.

¹⁷ See Chaluywan et al. Detour. 2004.

8. Second workshop on interpretation of Photo Novella combined with
Ethnographic research report

etc.

The first workshop was about the *system approach and strategic thinking* organized at the Faculty of Environment and Resource Studies, Mahidol University, salaya campus. This workshop was organized mainly to prepare and involve young scholars with the process. Around 12 graduate volunteers joined the workshop and 6 of them were selected to work on the project.

The second workshop was organized for the young scholars and the teachers as well in the same campus in April. The objective of the workshop was to give ideas on *community research: processes and tools* to the teachers and young scholars. During this workshop participants were introduced with:

- Limitations of traditional education.
- Research process along with the theories of Photo Novella and Ethnography.
- At the same time they received a tentative plan and idea of the process.
- After then a series of workshops and follow up training processes took place in a systematic schedule.

Most of the workshops and training discussions were energetic, with openness expressed by participants who discussed frequently to *the way things are*, and *a growing consciousness of critical thinking* among the participants. While the groups continued discussing on issues and interpretations, the young scholars summarized the process of every workshop. They interpreted the data into meaning and then expanded and enriched through the groups' discussion. Finally, *they effectively shifted the focus of the group from the present reality to a strategy for social transformation*.

During the workshop and training process I found the following role of these three groups of learners.

Role of Student:

Students were the key informants. They learned how to work in group and the mapping process.

- They decided what to research.
- They went to field study : in the fieldwork they interviewed people and took photos.
- They gave information to the teachers and young scholars what they found.

Role of Young Scholars

- Young scholars were trained to be facilitators.
- They observed the whole research process as active participants.
- They worked as liaisons with school, community and the Human Mapping team.
- They documented the whole research process.

Role of Teachers

- Teachers were trained and learned about the Photo Novella combined with Ethnography .
- Teachers interviewed students and recorded field -notes.
- They took notes, interpreted data and became active local researchers.
- They developed the learning community in their area.

Before taking photographs

During the workshops in the schools, key facilitators and the young scholars introduced themselves at the beginning of workshop in the way of innovative ideas.

- The students were encouraged to work together as a group.
- To find out who they (Human Mapping team) are and why they were there for.
- To get the feeling of being a detective & a young scholar.
- To exchange questions and answers between the Human Mapping team and participants to get basic information about themselves.

Community learning

The main facilitator discussed about the situation and the society, from the local to global context and local knowledge, to integrate wisdom for the motherland. The students were divided into 3 groups to start mapping process.

There were three basic questions posed in the brainstorming process about their social capital.

1. What does their community contribute to the province?
2. What does their community contributes to Bangkok?
3. What does the community offer to the whole country Thailand?

Not only the students discussed and brainstormed concerning these three questions but also the teachers did the same in the teachers group. I was surprised to learn from the teachers that their students seemed to know the inside story of the community more than they did. The teachers admitted that they got some new information from their students. The students mapped local resources that the communities offer, such as vegetable, fruits, orchids, attracts tourist by its art and architecture. Finally they identified herbal medicine to the whole country. This was a kind of **action research**. The Nong Sua school students found herbal growers become key social capitals. From there, students started their field work consisting of taking photographs and taking notes. They did this in groupworks which produced a lively educational process that they haven't experienced before. To take the photographs, they used Fuji quick snap cameras as their tools for its convenience and flexibility.

After taking photographs

They were allowed one month or so to go through the process. The second important step started after developing the films and printing out photos. Every young scholar went to their respective school and write down the interpretative text from the interviewing students. The teachers also became ethnographers. They elicited information from students who took pictures. Some of the questions are :

When did you take photograph?

1. What is the picture about?
2. How do you feel about this picture?
3. Why do you choose to take photo of this thing/ person?
4. Who took the photograph and took note?

Etc.

The students then explained the specific persons, or objects, and qualities according to questions. Thus the process went on. Each young scholar observed the ethnographic process and took notes. They also made a report of their respective school's activities and findings. So, here the process had three steps.

1. Teachers interviewed students and young scholars observed the process: young scholars and teachers took notes for keeping records.
2. Teachers and young scholars analyzed and composed note then made a script.
3. They wrote the ethnography of each photo.

The young scholars arranged the ethnographic texts with the photographs for the next interpretation workshops. After that two interpretation workshop took place at Panasom. In the workshop they interpreted the data and ethnographic texts. From those texts they pointed out that **there are two types of social capital in their communities.**

1. Local resources.

2. Human resources : a) person, b) culture, c) values , d) wisdom,

From Photography to Ethnography: Combining Photos and Ethnography

Mainstreaming child- young peoples participation

Participation was very useful not only for the teachers' but also for the students. It developed their capacity and empowered them as well. These workshops ultimately ***strengthened children participation capacity with a view of making them strong, with regards to their communities and values.*** More than 100 participants' including children and adults were trained from different schools of Nakhon Pathom within these

workshops. The children and young scholars shared their culture and creativity for ensuring their participation in all levels of society.

Especially in the one day workshops, it began with the participating children and adult expressing their ideas along with reality and resulted in photographs they took. Children exchanged ideas and culture from these very attractive processes. Credit goes to the facilitation team and also main facilitators to make a transparent understanding about research and total reality. *It came out from teamwork that to develop partnership and active participation children would like to get support, help, opportunity and acceptance from adults and society as a whole.*

Participation has been mainstreamed from the beginning. At the end of day long workshop, after being completed the mapping each group presented the finding in front of others. Total group members were present at the presentation. The main presenter introduced every member of the group and told who did which work then come up with the findings. If s/he forgot some information then some other added it at the end of presentation. This participatory process *developed their capacity building and confidence* as well. During the presentation and after presentation, the facilitators asked some other participants to give their own explanations on findings. It was amazing when the young participants presented the data and explained in their own language. This proved how successful process was. *The children had the opportunity to reflect on their own communities and cultures by a single click on camera. And students found that local people have the sense of inquires too. The students not only enjoyed talking to the rural people but it changed their way of thinking in seeing the people's awareness. It is also remarkable that during the workshops process the children came up with their own visions and views about their communities, which was less known to the teachers. So, this action research process was not only participatory but also capacity developing process, windows for critical consciousness to the young generation of Thai people.*

Philosophy and values- empowerment

This education process is mutually supported learning for empowerment of communities. Basically, the young people and children were being empowered through this process, in Thai cultural context where they usually do not have voice at all. The content of such education is both critical consciousness and the development of appropriate skills and competencies. Its process is dialogical and interactive, affirming the mutual and coequal roles of facilitators and learners. Thus it relevant to Freirian¹⁸ thought.

This process does not only admit of degrees on the vertical plane extending from semi-intransitivity to critical transitivity, but also on a horizontal plane as well, which would indicate the direction and focus of consciousness. Consciousness is not without focus. It links learning with action through which transformation can and does occur. It finds hope in participation in the creation of a just and a better society. It proclaims the future as peoples to determine and seeks the liberation of the human will to do so through learning and social action.

It is needed to cite example that how the dialogue empowered communities. As the dialogues took place with the teachers in different schools since after completing workshop with the children. They shared their view with the Human Mapping team. And then key facilitators asked them to answer some questions about

1. What have they observed from the student activities during the workshops?
2. Was there any meaning or idea behind it?

The objective was to put those questions as to how they can get to know who are the resource persons for communities and how it creates social impact on children, teachers and the young scholars. During the discussions key facilitators shared context of social capital i.e., people's values and culture: why human values are important in the

¹⁸ Paulo Freire, Brazilian Educator, see his book *Pedagogy of the Oppressed*.

society. Teachers get the holistic pictures of the community and now they know this tool can be used for building 30% local curriculum for communities' identities.

1. Main stakeholders group : the students, teachers and the young scholars and thus different communities developed their critical thinking for better life through this process. They become active researcher.
2. The ultimate hope is that the methodology is there for the teachers and students. So they can develop their learning process. They can also use this tool to unveil the social capitals to get a holistic picture of their own culture, and thus empower themselves.

From these exercises, empowerment was meant that the target groups for changing their life to develop a standard by their own by learning how to map social capital. This is the basis for the future development.

Theory and Practice: a comparison

From the experience of Stringer, described in the books, it reveals that :

1. The ethnography research is a new vision of teaching which led them to empower the participants and where they reinterpreted the teaching as well.
2. I also found that they concluded the process as constructivist pedagogy, a type of interpretive approach to learning and inquiry which developed through facilitating, modeling and creating and thus build a community of learners.
3. Thus the ethnographic process revealed an active learning process.

I think the same realization and findings are here in Photo Novella combined with Ethnographic research process. **This process already builds a community of learners in Nakhon Pathom province in Thailand.** The main outcome of Stringer's process was the ethnographic participatory research rejects the myth of professionally trained experts as the only legitimate pursuers of knowledge. It happened through the Photo Novella combined with Ethnography process too.

The first workshop on combining photo novella and ethnography at Panasom found the learning community of Nakhon Pathom. I observed a number 22 people including facilitators, teachers and young scholars reinterpreted teaching and learning process that:

1. What did they see? (Something they haven't seen before)
2. What did they think?(Something they haven' t thought before)
3. What have they done?(Something they haven' t done before)
4. What have they learned ?(Something they haven' t learnt before)

It seems that they are not looking at issues and the society from the top of the iceberg which is visible in the sea, but they want to know the iceberg from bottom level, the hidden portion of iceberg in the water. They try to understand the different philosophical approach to learning among participation, collaboration and through discourse. They reviewed information and made a preliminary list of themes, identified categories and sub-categories within the data and then develop an outline for a narrative from their field data and notes and then come up with the findings and presented it in groups. So, they understand how to combine the three source of knowledge- from the new wisdoms, from the culture and from the values and from traditional believes or religions.

The same process I found in the chapter eight of Stringer's book named, "Researching Consensus and Writing Collaborative." Like for example in this chapter they found that:

"Seven elements helped them to understand how their group was able to achieve consensus. They worked together, worked for an extended time i.e. as they started at 12.30 p.m. and worked until they finished around 8.00 p.m. They didn't take break for snacks but each of them leaves the room separately as they need for a drink or visit to the bathroom arose. Spontaneity and the use of a computer and negotiation exercise about the solution made them more creative

for writing. They built a very positive interpersonal interaction. So *they had equal role, had respect for each other. And also they were committed to their work.*"

Almost the similar thing happened in each Panasom workshops although they did not know about that. The spontaneity and the interpersonal relationship helped them to finding their identity in the society and community felling as well. So it was not a wondering to me when both of the key facilitators started evaluating the process from late evening and it continued until midnight at the end of second interpretation workshop at Panasom in July, 2004. Where I saw that:

The ethnography process becomes a holistic process of development for researcher and community in the Stringer's book as it developed the tolerance to others view and develop understanding among the students. And I found the tolerance is natural as a cultural practice to Thai people and the process made it more rationale and obviously develop understanding among them.

The process appears as a new tradition-breaking process and framework for the learning community of Nakhon Pathom. Because the documentary photography by the children reflected their culture, society and vision- mission as well. They have the data of their reality. So, they can understand their role to develop better and peaceful society.

Outcomes of the process

1. Each schools students and participant teachers now get a holistic view of the community resources.
2. The major outcomes of the process is that it develops a new knowledge for change and a better life.
3. It develops collective consciousness in the community which would be a key factor for social transformation.

4. It is found that this methodology is the basis for rebuilding community collectivity which empowers community through the education especially in the Thai social and cultural context.

By the end of the year and the process children, teachers and young scholars the participants and stakeholders can develop another kind of research and change the method of teaching in school especially for Wat Nong Sua School. However, the success of the process therefore lies in a true implementation of mainstreaming this participatory process in all around Thailand and Asian society.

ภาคผนวก 1.5

เก็บตกสาละยาเยน ณ บ้านบุญ “ทฤษฎีบูรณาการในชีวิตจริง”

ฉลวยวรรณ ชินะโชติ ปัญญา

พระอาจารย์ชยสาโร ภิกขุ รับนิมนต์จากคณะผู้จัดรายการสาละยาเยนแสดงปาฐกถาในหัวข้อ “การศึกษาวิถีพุทธ: การบูรณาการ ทฤษฎีบูรณาการ ในชีวิตจริง” เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๕๗ ณ บ้านบุญ ไร่ทอสี ปากช่อง เนื้อหาสาระหลักของรายการสาละยาเยนครั้งนี้เพื่อพิจารณา เจาะลึกและทำความเข้าใจว่า พระพุทธศาสนา กับ ระบบการศึกษาแผนใหม่ (บูรณาการ) ที่กำลังแพร่หลายเป็นที่นิยมกล่าวขวัญถึงนั้น มีความแตกต่างกันสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่อง เกื้อกูลกันหรือไม่ อย่างไร ในการจัดการ การศึกษาของชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม รวมทั้ง การศึกษาวิถีพุทธคือคำตอบของ “การบูรณาการในชีวิตจริง” นั้นเป็นอย่างไร

องค์ปาฐกเริ่มต้นคำถามที่สำคัญข้อหนึ่งให้พิจารณาคือ เมืองไทยเป็นเมืองพุทธจริงหรือไม่ และอะไรเป็นเครื่องตัดสินหรือตัวชี้วัดว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ การกล่าวขวัญ ดีความ หรือ มองประเทศแต่ละประเทศว่าเป็นคริสต์ เป็นอิสลาม เป็นพุทธ เป็นการพูดโดยทั่วไปซึ่งบางครั้งจะกล่าวรวมเป็นภูมิภาคไป เช่นชาวตะวันตกมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คนเอเชียรวมเหมาะประเทศต่างๆในยุโรปว่าชาวตะวันตกเป็นสังคมคริสต์ พวกเดียวกันทั้งหมด ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วประเทศเหล่านั้นมีความแตกต่างกันมากทั้งยุโรปเหนือและยุโรปใต้ ภาพที่ชัด คือสังคมประเทศอิสลามบางประเทศที่มีการบังคับ ประกาศตัวเองอย่างชัดเจน

เครื่องวัดเครื่องตัดสิน ว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธหรือไม่อย่างไรนั้น ท่านอาจารย์ชยสาโร ได้ยกประเด็นย่อยๆ เหล่านี้ขึ้นมาพิจารณา

- ในหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากล่าวว่า การถือ/รักษา ศีลห้าเป็นหลักขั้นต่ำสุดของการแสดงความเป็นชาวพุทธ แต่ในทางปฏิบัติจริงๆ แล้วคนไทยถือศีลห้าได้ครบมีจำนวนน้อย

- ในการประชุมวิชาการเกี่ยวกับศาสนาของคนไทยที่กรุงเทพฯ หลายสิบปีมาแล้ว โจทย์ที่ได้รับความสนใจคือความสัมพันธ์ระหว่าง พุทธ กับ พราหมณ์ กับ ศาสนาผี บทสรุปในวันสุดท้ายของการประชุมคือ เมืองไทยเป็นพุทธ เป็นพราหมณ์ เป็นผีร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่รุนแรง ไม่มองศาสนาอื่นหรือลัทธิอื่นเป็นศัตรูที่ควรกำจัด พุทธศาสนาจึงอยู่กับศาสนาดั้งเดิมในส่วนที่ไม่ขัดกันที่เดียวด้วยการอนุโลม เส้นชั้นระหว่างพุทธ พราหมณ์และผีไม่ชัดเจน บางคนจะถือบางสิ่ง บางอย่างว่าเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา ทั้งๆ ที่แท้จริงแล้วเป็นส่วนของพราหมณ์ ของผี (ศาสนาดั้งเดิม)

- การเลือกพุทธศาสนาบางส่วนมานับถือและมาปฏิบัติ สำหรับคนที่ไม่ได้ศึกษา "พุทธ" ละเลยจริงๆ จะเห็นข้อบกพร่องบางอย่างแล้วถือว่าเป็นข้อบกพร่องของศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นเรื่องของการรับศาสนาพุทธไม่ครบขบวนการ ตัวอย่างเช่นในพระวินัยของสงฆ์ มีหลักการสำคัญอยู่สองสามข้อ เช่น

๑. เรื่องระบบอาวุโสที่แตกต่างจากที่อื่นทั่วไปกล่าวคือการเป็นสมาชิกในสถาบันสงฆ์เป็นด้วย ความสมัครใจ พอใจที่จะอยู่ในระบบนั้น และเมื่อไม่พอใจหรือถูกเบียดเบียนถูกข่มเหงก็ออกจากสถาบันได้ ความอิสระ นี่เองที่ทำให้ระบบอาวุโสของสงฆ์ต่างจากระบบอื่นๆ ในสังคม

๒. การถือศีลของสงฆ์ในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทไม่ว่าจะเป็นพระผู้ใหญ่ เป็นพระอริยเจ้า เป็นพระอรหันต์แล้ว หรือเป็นพระที่เพิ่งบวชต้องรักษาวินัยทุกข้อ เมื่อศีลเสมอกันพระผู้ใหญ่จะเอาเปรียบผู้น้อยไม่ได้

๓. ธรรมเนียมการปวารณา เป็นหน้าที่ของศิษย์ต่อ พระอุปัชฌาย์คือ ถ้าพระอุปัชฌาย์ทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม ลูกศิษย์มีหน้าที่โดยตรง ถือเป็นการให้ Feed back กับ ผู้ใหญ่ เป็นหลักเดิมแท้ของพระวินัยสงฆ์แต่ ว่าหลักการข้อนี้ใน เมืองไทยจะตกหายไป กลับถือเป็นการไม่เคารพ

- การเป็นเมืองพุทธสำหรับเมืองไทยมีปัญหาหลักอยู่ที่การรับหลักคำสอนของพุทธศาสนาไม่ครบและในส่วนที่รับมาก็ผิดเพี้ยนจากของเดิมในหลายเรื่องดังเช่นตัวอย่างข้างต้น จึงกลายเป็นว่าพุทธศาสนามีส่วนที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆต่อมา

- อิทธิพลอารยธรรมตะวันตก (ไม่ได้หมายถึงวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หรือที่มองเห็นได้ง่ายเช่น เทคโนโลยี การแต่งตัว วิธีชีวิตทันสมัย)ที่ครอบงำแนวความคิด โดยที่เราไม่รู้สึกรู้ว่าถูกครอบงำเช่นเรื่อง คุณค่าหรือสิ่งที่พึงประสงค์ที่ถือว่าดี ว่างาม เป็นที่คว่านิยมในสังคมส่วนมากจะติดมากับระบบการศึกษาด้วยความต้องการที่จะก้าวทันโลก ยึดเอามาตรฐานอารยธรรมตะวันตกเป็นกรอบความคิดซึ่งถือความเจริญทางเศรษฐกิจ สำคัญกว่าผลประโยชน์ด้านอื่นๆ อย่างเช่น ด้านคุณค่าทางจิตใจ สถาบันครอบครัว วัฒนธรรม สังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ความคิดแบบตะวันตกที่เข้ามาครอบงำความเข้าใจพระพุทธศาสนาของคนไทย มีผลกระทบรุนแรงมากตามมา คือ

๑. เรื่องความรู้สึกเกี่ยวกับ “ ตัวแทน ” ศาสดาของศาสนาต่างๆ ที่มีพระเจ้าจะถือว่า นักบวชคือ สื่อระหว่างตนกับพระเจ้า และมีหน้าที่เป็นตัวแทนพระเจ้า ไปในตัว คนไทยจำนวนมาก คิดว่า พระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา ดังนั้นเมื่อมีปัญหาในสถาบันสงฆ์ชาวบ้านจะเสื่อมศรัทธาเพราะติดกรอบความคิดแบบตะวันตกและไม่เข้าใจโครงสร้างของพุทธศาสนาที่แท้จริงว่ามีพุทธบริษัทสี่ นักบวชชาย นักบวชหญิง อุบาสก อุบาสิกา ช่วยกันจรรโลงสังคมตามหน้าที่ของตน ส่วนพระสงฆ์เป็นผู้ที่สละความสุขทางโลกและภารกิจทางเศรษฐกิจ เพื่อศึกษา เพื่อปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ เป็นตัวอย่างของสังคม ที่สงบสุข

๒. จากประวัติศาสตร์ของตะวันตก พบว่าความไม่สงบในโลกตะวันตกที่เกิดขึ้นมักมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของศาสนาตลอดมาจนทำให้นักคิดชาวตะวันตกคิดว่าศาสนาเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุดต่อสันติภาพโดยเฉพาะในยุคที่กลุ่มศาสนา Fundamentalist รุ่งเรือง ยิ่งทำให้ความคิดนั้นเพิ่มมากขึ้นความยาก ดี มี จน มารวมจุดอยู่ที่ศาสนา ยากที่จะแยกศาสนาออกจากวิถีชีวิต สงครามศาสนาต่อสู้อันตลอดเกือบ 2000 ปี ในที่สุดเกิดนโยบายมุ่งสันติภาพของโลกคือการมองว่าศาสนาทุกศาสนาเหมือนกัน มีพระเจ้าองค์เดียวกัน สอนให้คนดีเช่นกัน แนวคิดนี้มีเจตนาดี ต้องการลดความขัดแย้ง เพื่อลดความยึดมั่นถือมั่นในศาสนาความคิดนี้มีประโยชน์ต่อสังคม ในระดับหนึ่งเท่านั้น ผลที่ตามมาจากการคิดนี้ได้ซ่อนปัญหาสืบเนื่องไว้ให้ขบคิดแก้ไขกันต่อไปดังนี้

๒.๑ ความไม่รู้ความไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งในแต่ละศาสนา ยังให้เกิดความคิดลวกๆเหมาว่าศาสนา ต้องเหมือนกัน ทุกคนจึงจะเป็นเพื่อนกันได้และโลกจะมีสันติภาพได้ในที่สุด

๒.๒ วุฒิกวาระของวัฒนธรรมไทยที่หาได้ยากในโลกคือเรื่องการทำใจให้รับศาสนาอื่น ชาวพุทธถือว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน จึงไม่จำเป็นที่จะต้องพยายามส่งเสริมความคิดมักง่ายที่ว่าทุกศาสนาเหมือนกัน เพราะเป็นความคิดที่ทำให้คนไทยไม่ซาบซึ้งไม่เข้าใจในเอกลักษณ์ของศาสนาพุทธ และไม่รู้ศาสนาพุทธมีอะไรที่ไม่เหมือนกับศาสนาอื่นจนไม่รู้จะนำพุทธศาสนามาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมไทยอย่างทั่วถึงต่อไป

๒.๓ ศาสนาต่างๆในโลกที่มีปัญหาต่อกันทุกวันนี้ ล้วนมีจุดร่วมคล้ายกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตรงที่เป็นระบบความเชื่อ (Believe system) ชาวตะวันตกเข้าใจว่าศาสนาเป็นเรื่องของศรัทธาและความเชื่อ ในขณะที่พุทธศาสนาเป็น

ระบบการศึกษา (Education System) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของความแตกต่างที่ไม่อาจยอมรับได้ว่า ทุกศาสนาเหมือนกันหมด Concept หลักคำสอนที่เป็น “ระบบการศึกษา” ในตัวเองของพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ถูกมองข้ามไปด้วยอิทธิพลกรอบความคิดตะวันตก โดยเฉพาะระบบการศึกษาที่ผ่านมาของไทย นำพระพุทธรูปศาสนามาการสอนในเชิงการสร้างควมมั่นคงของชาติ การสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม หรือว่ามุ่งในระดับศีลธรรมที่มีลักษณะคล้ายๆกับฐานคิดชาวตะวันตกที่เข้าใจศาสนาของเขา

เมื่อได้พิจารณาเรื่องเมืองไทยเป็นเมืองพุทธแบบใด ขนาดไหน ด้วยตัวชี้วัดที่เป็นข้อคิดและเครื่องตัดสินใจที่เปิดกว้างให้ทุกคนได้ทบทวนดังกล่าวกว่าข้างต้นแล้วนั้น ท่านอาจารย์ได้เปิดประเด็นการพิจารณาความหมายคำว่า “บูรณาการ”

บูรณาการ เป็นคำยอคนิยมในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะให้ความหมายว่าเป็น การผสมผสานและ โยงสิ่งต่างๆเข้าด้วยกัน แต่ ความเข้าใจ ของท่านอาจารย์นั้น “บูรณาการที่แท้จริงเกิดในระบบ องค์รวมที่ไม่มีไม่มีการแยกกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” จากฐานคิดของพระธรรมที่พระพุทธองค์ได้แสดง ปฐมเทศนา โปรดปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน คือ

ธรรมจักรกัปปัตตสูตร : จักร - วงล้อ เป็นเครื่องหมายของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงเลือกใช้

วงล้อ : ไม่มีจุดเริ่มต้น ไม่มีจุดท้าย ไม่มีการโยงซี่วงล้อ นั้น ให้มาต่อกับซี่นี้ เพราะว่าซี่ล้อเหล่านั้น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นวงล้อ ในแต่ละขณะที่หมุนๆไป จะมีจุด จุดเดียวที่สัมผัสกับพื้น จะว่าซี่อื่นๆของล้อไม่ได้ทำงานในขณะนั้นไม่ได้ เพราะถ้าปราศจากซี่ล้ออันหนึ่งอันใดล้อนั้น จะไม่สมบูรณ์ ซึ่งจะทำให้หมุนไม่ได้ ซี่ล้อทุกซี่ทำงานพร้อมกันอยู่ใน ระบบของมัน จึงเกิดการหมุนได้

"คำสอนในพุทธศาสนาที่ว่าด้วย ศิล สมาธิ ปัญญา การพัฒนาทางพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแยกออกจากกันไม่ได้ ไม่ใช่เราจะสอนวิชาต่างๆแล้ว พยายามดึง คำสอนพุทธศาสนา มาผสมผสาน ผูกโยงหรือมาสอดแทรกบ้างแล้วเรียกว่าเป็นระบบบูรณาการ แม้การจะใช้ *Interdisciplinary Approach* ก็ตาม *Interdisciplinary Approach* ที่ว่านี้ก็ยังไม่ใช่บูรณาการ จะบูรณาการได้ก็ต่อเมื่อเห็นภาพรวมชัดเจน พอเราเห็นระบบทั้งระบบแล้ว เรื่องบูรณาการก็จะเป็นไปเอง จะเกิดจากที่เรียกว่า "สัมมาทิฐิ" เข้าใจ เป็นความเข้าใจทั้งหมด"

วิทยาศาสตร์สาขาใหม่ที่เป็นที่สนใจกันมากคือเรื่อง System เป็นที่เข้าใจว่าสิ่งต่างๆจะทำงานหรือดำเนินไปได้ต้องขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ เช่น เครื่องบินสองลำ ที่มีส่วนประกอบ มีลักษณะทุกอย่างเหมือนกันหมด ยกเว้นลำหนึ่งขาดเข็มทิศ ถึงจะเป็นส่วนเล็กน้อย แต่ก็มีผลต่อการทำงานของ เครื่องบินโดยรวม ชิ้นส่วนประกอบชิ้นเล็กชิ้นน้อยต่างๆ ทุกชิ้นส่วนนั้นๆจะต้องทำงานพร้อมกันอย่างสมบูรณ์แบบ จึงจะประสบความสำเร็จ พุทธศาสนาก็เช่นเดียวกันถ้าไม่เข้าใจภาพรวม ไม่เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง ศิล สมาธิ ปัญญา ย่อมเกิดระบบที่ไม่สมบูรณ์และไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร

การศึกษาวิถีพุทธ มีแนวคิดมาจากพุทธพจน์ "ภาวนา ๔" เรื่องกาย เรื่องศีล เรื่องจิต เรื่องปัญญา ในระบบการศึกษาวิถีพุทธ จะเน้นด้านต่างๆของการภาวนาและการพัฒนาความสัมพันธ์กับโลกวัตถุ การพัฒนาทางจิตใจ การพัฒนาทางปัญญา โดยใช้หลักศิลป สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องมือ การศึกษาในระบบดังกล่าวนี้เป็นการเรียนการสอน "ที่หลุดออกจากการเรียน "ตัววิชา" โดยตรง ที่แยกหมวดวิชาเป็นส่วนๆ และหันมาศึกษาในทางด้านต่างๆ คือ เรื่องกาย เรื่องศีล เรื่องจิต เรื่องปัญญา" ทุกวันนี้เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็วสิ่งที่เรียนรู้ในโรงเรียนที่เป็นหลักสูตรความรู้ทั้งหลายต่างนั้น เพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์ที่ยังใช้การได้ ส่วนใหญ่จะหมดสมัยเมื่อเด็กออกจากโรงเรียนแล้ว นอกจากนี้ internet เป็นแหล่งความรู้ใหม่ที่ให้ข้อมูลอย่างสะดวกและรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่โรงเรียนพึงคำนึงถึงคือ "การสอนที่ทำให้เด็กฉลาดในการหาความรู้ รู้จักแหล่งความรู้สิ่งที่ควรเน้นคือการให้เด็กมีความยืดหยุ่น มีฉันทะในการเรียน มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีปัญญา พร้อมที่จะปรับตัวได้ทันกับความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและพร้อมที่จะเป็นผู้กำหนดความเปลี่ยนแปลงของชีวิตอีกส่วนหนึ่งด้วย"

การเรียนการสอนที่ทำให้เด็กมีเป้าหมายของตัวเอง แม้จะอยู่ในโลกกว้างยุคโลกาภิวัตน์เด็กก็จะสามารถเลือกได้และจัดชีวิตของตนเองได้ ว่าเขาต้องการโลกาภิวัตน์กระแสดไหน ลักษณะ

เช่นไร โลกาวัตถ์เป็นสิ่งที่ไม่ปฏิเสธไม่ได้ แต่ไม่ใช่ของตายตัวและไม่ได้มีเพียงแบบเดียว การศึกษา
วิधिพุทธ ก็คือ การเรียนรู้จักทฤษฎีบูรณาการ ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ การวาง
ระบบการศึกษาวิधिพุทธจึงมีองค์ประกอบ ๔ ด้านด้วยกัน คือ

๑. การพัฒนาความสัมพันธ์กับโลกวัตถุ

๑.๑ ที่ใกล้ชิดที่สุดคือร่างกาย คือ ศึกษาให้รู้เท่าทันร่างกาย ศึกษา
“ชีพศาสตร” เรื่องโภชนาการและพลศึกษา เรื่องการสร้าง
ความสัมพันธ์ที่ถูกต้องกับธรรมชาติของร่างกาย กินเป็น อยู่
เป็น ออกกำลังกายให้พอดี พักผ่อนให้พอดี ใช้ตา หู จมูก ลิ้น
กาย คือมีอินทรีย์สังวร ในทางที่ถูกต้อง ปฏิบัติต่อร่างกายของ
ตัวเองอย่างมีปัญญา

๑.๒ การศึกษาเกี่ยวกับโลกวัตถุคือการเรียนรู้ว่าเราจะอยู่ในโลก
วัตถุในทางที่ถูกต้องดีงาม วัตถุรอบตัว ปัจจัยสี่ สิ่งใช้สอย
ต่างๆ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ โลกวัตถุทุกอย่าง ธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม ด้านนี้จะรวมถึงเรื่องวิทยาศาสตร์ต่างๆ ของ
ฟิสิกส์ เคมี เป็นต้น

๒. ความสัมพันธ์กับโลกมนุษย์

๒.๑ หลักของพุทธศาสนา ศีลธรรม จะสร้างสังคมที่น่าอยู่
เป็นสังคมที่คนอยู่กันอย่างสันติสุข มีความไว้วางใจซึ่งกันและ
กัน มีความเคารพซึ่งกันและกัน เราถือศีลแต่ละข้อ เพื่อฝึก
ตัวเอง เพื่อประโยชน์ตนและเพื่อสร้างสามัคคีในสังคม และ
สร้างสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ เพื่อให้เรามีเหตุมีผลและรู้โทษของ
การไม่รักษาศีลแต่ละข้อ แต่เป็นเรื่องของความเป็นอยู่อย่าง
คนฉลาด ไม่ได้เป็นเรื่องของการวางวัธหรือลงโทษ

๒.๒ การสื่อสารคือการใช้ภาษา ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ
เรื่องการเรียนรู้จักพูด วางคำพูดให้เหมาะสมตามกาลเทศะ
สอนให้รู้จักปฏิเสธเพื่อน รู้จัก Say No ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ

“ศีลศึกษา” การปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ ที่ดีงาม เรื่องการทำ
ทาน การช่วยสังคม การทำงานสังคมสงเคราะห์ต่างๆ คือ
สร้าง ความรู้สึก สร้างการปฏิบัติตนต่อสังคมในทางที่ถูกต้อง
ตามหลักพุทธศาสนา คือเป็นไปเพื่อประโยชน์ตน เพื่อ
ประโยชน์และความสุขแก่ผู้อื่น เป็นเรื่องของการพัฒนา
ความสัมพันธ์กับโลกมนุษย์

๓. **เรื่องจิตภาวนา** คือการฝึกตามสมัยใหม่เรียกว่า EQ การฝึกเป็นผู้มีความ
อดทน ให้มี “ฉันทะ” ความพอใจในการเรียน ฉันทะนี้คือสิ่งที่สำคัญที่สุด ต้อง
สอนให้มีความสุขในการเรียนรู้ จะทำให้รู้ซึ่งถึงความสุขในการเป็นผู้แสวงหา
ปัญญา “ครูมีหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ทำให้ เด็กได้เห็นว่าการเรียนรู้นั้นเป็นสิ่ง
ที่ให้ความสุขแก่ชีวิตเราได้” มีความสนุกในการศึกษามีความรักในการเรียน
การเรียนรู้ในส่วนนี้ต้องการให้เด็กมีสติคือความจำ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้มี
ข้อมูลสำหรับใช้ในการพิจารณาสิ่งต่างๆ การฝึกสมาธิ ภาวนา เพื่อให้เด็กได้
รู้จักการบริหารอารมณ์ตัวเอง รู้วิธีการแก้ความทุกข์ทางใจ ความเครียด ความ
น้อยใจ เสียใจ ความกลัดกลุ้ม สิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กสามารถเป็นที่พึ่งของ
ตนเองได้ สามารถหาทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นธรรมชาติ ที่ถูกต้องและไม่
เป็นโทษ การเรียนการสอนปัจจุบันไม่สามารถจัดการได้ มีแต่คาดหวังว่า จะ
เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนวิชาต่างๆ หรือหวังว่าจะเกิดขึ้นเอง เป็นโบนัสน์ ที่
อาจจะเกิดขึ้นในการเรียนวิชาต่างๆ นั้น แต่พุทธศาสนาจะมีจุดสำคัญ คือมี
วิธีการพัฒนาคุณธรรมต่างๆที่เป็นเป้าหมายของการศึกษาคือต้องการให้เด็กมี
จิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพ สมรรถภาพ สุขภาพ และเด็กมีความสุขในทางที่
ถูกต้องได้

ข้อคิดที่ควรพิจารณา

“ถ้าการศึกษาจะเป็นเพียงแค่การเตรียมทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้ผลิต ผู้บริโภคและเข้ามา
มีบทบาทในระบบเศรษฐกิจ อาตมาว่าเป็นความคิดที่แคบมาก ถ้าเราต้องการจัดการศึกษาเพื่อ
เตรียมเด็กออกสู่สังคมโลกนอกโรงเรียน เราจะต้องถือว่าชีวิตของคนเราไม่ได้ขึ้นอยู่กับการทำ
มาหากินอย่างเดียว ข้อคิดนี้เป็นส่วนหนึ่งที่เรามองข้ามไม่ได้ ควรจะให้ความสำคัญ นอกจากนั้น

ในอนาคตเด็กเหล่านี้ต่อไปจะต้องเป็นพ่อ แม่ เป็นสามี และเป็นภรรยา จะต้องเป็นผู้ที่จะต้องเจอ ความเจ็บไข้ได้ป่วย จะต้องเจอทุกขเวทนา จะต้องเป็นผู้ที่ต้องพลัดพรากจากคนรัก จะต้องมีคนที่มีผิดหวังในชีวิตไม่มากนักน้อย แล้วถ้าหากว่าการศึกษาของเราเตรียมเด็กเพียงเพื่อให้มีความรู้ที่จะไปใช้เฉพาะในการทำมาหากินเท่านั้น โดยไม่เตรียมเด็กให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง ฉลาด พอที่จะเป็นสามี และภรรยาที่ดี เป็นพ่อ เป็นแม่ที่ดี เป็นราษฎรเป็นประชาชนที่ดี อาตมาว่าเป็นการขาดส่วนที่สำคัญมาก" การฝึกจิตให้เป็นผู้มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ ไม่หลงไหลไปกับอารมณ์ มีอุบาย มีวิธีที่จะจัดการกับความเหินแกล้ว ความโกรธ ความโมโห ความเศร้าหมองต่างๆ ทางจิตใจ ผู้ที่สามารถสร้างสิ่งที่ดีงามขึ้นมาในใจของตนได้นั้น น่าที่จะเป็นหน้าที่ ที่สำคัญของระบบการศึกษา ในหนังสือ Emotion Intelligent กล่าวว่า การประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ของชีวิต IQ มีบทบาท 20% ส่วนที่เหลือ 80% เป็นเรื่องของ EQ เราให้ความสำคัญกับ IQ กันมาก ทำให้สังคมของเรามีคนที่มีสมองดีแต่ immature มากในหลายส่วนโดยเฉพาะในเรื่องทางจิตใจ

๔. ด้านปัญญา เริ่มต้นด้วยการรู้จักคิด สร้างสรรค์รู้จักแยกแยะ รู้จักแก้ปัญหา คณิตศาสตร์ เป็นวิชาหนึ่งที่ช่วยให้เด็กได้ใช้ ความคิด รู้จัก แก้ไขปัญหา รู้จักพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างเช่น พิจารณาเห็นคุณ เห็นโทษ ของ สิ่งต่างๆ จนกระทั่ง ความสามารถในการพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ต้องยก เรื่องที่เป็นจริงในชีวิตของเด็กมาสอนให้เห็นว่าชีวิตของคนเรา มีการ เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุ ตามปัจจัย จุดสำคัญของปัญญาก็คือ การที่เห็นว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เช่น เรื่องคนเด่นดังในสังคม ให้ พิจารณาดังนานเท่าไร เรื่องลาภ เรื่องยศ เรื่องสรรเสริญ เรื่องสุข รู้จัก วิเคราะห์ ให้เห็นว่าเกิดเพราะอะไร จะแก้ที่เหตุ ที่ปัจจัยได้อย่างไร นั่นก็คือ ส่วนสำคัญของปัญญา

สรุปในส่วนสุดท้ายสำหรับการ "ศึกษาวิถีพุทธ" คือการศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์กับ โลกภายนอกทั้งทาง ด้านวัตถุและด้านสังคม ส่วนภายในหรือ ด้านใน ฝึกให้รู้เท่าทันเข้าใจ ความรู้สึก เรื่อง Emotion ต่างๆ มีความฉลาดในการที่จะระงับ หรือลดกำลังของสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม และฉลาดในการที่จะส่งเสริมคุณธรรมต่างๆที่ดีงาม ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขตนเองและคนอื่น ด้านปัญญารู้จักคิดรู้จักวิเคราะห์ รู้จักคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้ความคิด ในทางที่ไม่อคติ ไม่ เข้าข้างตัวเอง รู้จักพิจารณาความจริงของชีวิต เข้าใจเรื่องความเป็นมนุษย์ของชีวิต ความสัมพันธ์

ต่างๆ จะปรากฏให้เราทําเห็นโดยไม่ต้องตั้งใจให้เหตุและผล หรือหาเป้าหมาย แต่ว่าต้องใช้ทั้ง “ตานอก ตาใน” เป็นบูรณาการไปในที่สุด สอดคล้องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการสามารถสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือผู้ที่ไม่ได้หวังผลการศึกษาในระยะสั้นเฉพาะเรื่องการวัดอย่างเดียว แต่เป็นการบูรณาการทฤษฎี บูรณาการใน ชีวิตจริงในระบบการศึกษาวิถีพุทธนั่นเอง

ภาคผนวก 2

เอกสารประกอบโครงการวิเคราะห์ศักยภาพทุน
ในพื้นที่ จังหวัดนครปฐม

ภาคผนวก 2.1

รายชื่อสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่างๆ

กลุ่มเครือข่ายสื่อเพื่อการเรียนรู้

วิรัตน์	คำศรีจันทร์	อาจารย์ สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
สนั่น	ไชยเสน	สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
กานต์	จันทร์วงศ์	สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยขอนแก่น
กมลวรรณ	รักแผน	สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
บรรดล	สุขปิติ	รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ฐวิทย์	ลิ้มไพบูลย์	รองคณบดีฝ่ายวิจัยและพัฒนา คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
อลงกรณ์	ศุภเณม	โปรแกรมวิชาศิลปกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
สมหญิง	เจริญจิตรกรรม	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ศิริพงศ์	พยอมแย้ม	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
สุคนธ์จิต	วงษ์เผือก	นักศึกษาปริญญาโท สาขาประชากรศึกษา คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ปรีชา	ก้อนทอง	ชมรมชีวเกษม
สมบัติ	แจ่มจันทร์เกษม	สมาชิขานครปฐม
ชาญณรงค์	สุขเกษม	รายการลูกทุ่งรักชาติ/นักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

กลุ่มเครือข่ายศาสนา

ศิริพร	แย้มนิล	อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ปกรณ์	สิงห์สุริยา	อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
พิเชษฐ	กาลามเกษตร์	อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
วิภาดา	อังศุมาลิน	อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กัญญารัตน์ อนุชา	ปิ่นทอง ชาวแพรงน้อย	อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เครือข่ายศาสนาคริสต์ จ.นครปฐม
------------------	------------------------	--

กลุ่มเครือข่ายการศึกษา

บุญทิพย์ นารัตน์	สุริยวงศ์ สนธิเดชกุล	อาจารย์โรงเรียนพระปฐมเจดีย์ อ.เมือง จ.นครปฐม ศูนย์ประสานงานองค์กรเครือข่ายเอกชนจังหวัดนครปฐม
สุคนธ์จิต รัชนี	วงศ์เผือก จันทร์อุไร	นักศึกษาปริญญาโท สาขาประชากรศึกษา คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล อาจารย์วิทยาลัยอาชีวศึกษา
ปัทมิตา ชาญนรงค์	ไชนาค โพธิ์สุขเกษม	ศูนย์ประสานงานองค์กรเครือข่ายเอกชน จ.นครปฐม นักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร (รายการลูกทุ่งรักไท)
มาลัยวรรณ ละเอียด	อินทร์บำรุง เทพจินดา	อาจารย์โรงเรียนวัดไร่ขิง จ.นครปฐม อาจารย์โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย จ.นครปฐม
สุกัญญา สมศักดิ์	ฉิมวรรณดี วงศ์จำปา	อาจารย์โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย จ.นครปฐม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม จ.นครปฐม
ชนิษฐา สันติ	ดวงประชา รุ่งสมัย	อาจารย์วิทยาลัยเทคโนโลยีนครปฐม จ.นครปฐม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม จ.นครปฐม
ศรีมกา ฐัญญานุช	เจริญยศ รุ่งกิจสวัสดิ์	อาจารย์โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย จ.นครปฐม ผู้จัดการร้านเมืองยนต์ จ.นครปฐม

กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรม / ดนตรี

ณรงค์ชัย อนุธรรม	ปิฎกธวัช จรัณยานนท์	อาจารย์วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล อาจารย์วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
มนัส กฤษฏา	แก้วบุชา ด้านประดิษฐ์	อาจารย์โรงเรียนราชินีบูรณะ จ.นครปฐม นักศึกษาปริญญาโท วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
สวานิตย์ รัตมี		อาจารย์โรงเรียนสาธิตเกษตรกำแพงแสน อ.กำแพงแสน

ดำรงศักดิ์	ทับทิมโต	อาจารย์โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย จ.นครปฐม
ศุภวัฒน์	ทองแก้ว	นักศึกษานิเทศศาสตร์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
อ่างทอง	จรรยาสุกวงค์	นักศึกษานิเทศศาสตร์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
อมร	พุทธานุ	นักศึกษานิเทศศาสตร์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
จิตติพจน์	แย้มพราย	นักศึกษานิเทศศาสตร์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
อัครวัฒน์	ดุริยภรณ์	นักศึกษานิเทศศาสตร์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กลุ่มเครือข่ายท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพ

ปฐพี	มอนซอน	อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ทัศนีย์	อินทรสุขศรี	อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
พงษ์เกียรติ	ธนะเสนา	ศูนย์การท่องเที่ยวเกษตร คลองมหาสวัสดิ์
ประทุม	สวัสดิ์นำ	ศูนย์การท่องเที่ยวเกษตร คลองมหาสวัสดิ์
สุวรรณ	นันทครุต	ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5 นครปฐม
สุภาภรณ์	สงค์ประชา	นักศึกษานิเทศศาสตร์ เอกสาขาสังคมศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
วิภาวรรณ	ดินนังวัฒนะ	นักศึกษานิเทศศาสตร์ เอกสาขาสังคมศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
กานติมา	วัฒนวานิชย์	นักศึกษานิเทศศาสตร์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
กันยารัตน์	เกษมสอน	นักศึกษานิเทศศาสตร์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กลุ่มเครือข่ายนักธุรกิจอุตสาหกรรม

ชลัช	กลิ่นอุบล	นักศึกษานิเทศศาสตร์ เอกสาขาสังคมศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
สุรัชย์	ชาวพัฒน์วรรณ	สถานีอนามัยบ้านท่าตำหนัก อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม
หวนใจ	ชาวพัฒน์วรรณ	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ นครชัยศรี จ.นครปฐม
พิศมร	กองสิน	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ นครชัยศรี จ.นครปฐม

ปิยธาริน วรสินวัฒนา นักศึกษาปริญญาโท สาขาประชากรศึกษา
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กลุ่มเครือข่ายการบังคับใช้กฎหมาย

ศรีสมบัติ	โชคประจักษ์ชัด	อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
สุทธาทิพย์	ศรีโหร	สำนักงานคุมประพฤติ ภาค 7 อ.เมือง จ.นครปฐม
สุมาลี	สิทธิศักดิ์	สำนักงานคุมประพฤติ ภาค 7 อ.เมือง จ.นครปฐม
อดิสร	เส็งสาย	สำนักงานคุมประพฤติ ภาค 7 อ.เมือง จ.นครปฐม
ธัญธร	อินสร	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
อินทิรา	จิรัมย์ย์	ผู้พิพากษา
กฤษณพงศ์	พุตระกูล	นักศึกษาปริญญาเอก สาขาอาชญวิทยาและบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
อัศรินทร์	ลิ้มประเสริฐ	ทนายความ
กมล	สุปรียสุนทร	อัยการ อัยการ
ประสงค์	ศิริทิพย์วานิช	นักศึกษาปริญญาเอก สาขาอาชญวิทยาและบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
พัชรา	สินลอยมา	นักศึกษาปริญญาเอก สาขาอาชญวิทยาและบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ประไพพัตร	ไข่มพัตร อยู่สวัสดิ์	นักศึกษาปริญญาเอก สาขาอาชญวิทยาและบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ฐนันต์ศักดิ์	บวรนนท์กุล	อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อสุขสาธารณะ

ชลลดา	ทองทวี	อาจารย์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อนันต์	ทรัพย์พลับ	เกษตรกร จังหวัดนครปฐม
บุญส่ง	อินทร์ปฐม	เกษตรกร จังหวัดนครปฐม
ปรีชา	ก้อนทอง	กลุ่มชีวเกษม ร้านเป็กมาน ต.ศาลายา จ.นครปฐม